

למעשה

פרשת בא

©

כל הזכויות שמורות

למכון 'למעשה'

ולפנחס זרביב

כתובת המחבר

חנה סגש 2111

אשדוד

058-3271323

p0583271323@gmail.com

כמו כן המכון מתמחה בעריכה לשונית

פרשת בא

והתשובה לכך היא, שכל זמן שיציאת מצרים היתה נראית רחוקה, לא היתה לאחד מהם התנגדות לצאת. אבל כשהגיע למעשה, ופרעה כבר מתדיין מי ומי ההולכים, ויש לשקול ברצינות ללכת למדבר לארץ לא זרועה וללחום בסיחון ועוג ושאר הרפתקאות שיבואו עליהם, או אז התגבר עליהם היצר והחליטו להישאר...

סיים מרן המשגיח: וזה מה שאירע אצלך. כל זמן ששקדת על התורה והרווחה והעושר היו בגדר חלום גרידא, לא היה אכפת לך לתת חומש מחלומך לעמלי תורה. אבל ברגע שזה נהיה למציאות, היצר גבר ומנעך מליתן.

יד יחזקאל (עמ' קכט)

למה פרעה רק לפני מכה בכורות רצה להרוג את משה רבינו – לב מלכים ושרים ביד ה'

לך מעלי השמר לך אל תסוף ראות פני כִּי בְּיָוִם רְאִיתְךָ פְּנֵי תַמּוֹת (י, כח)

מקשה הרב שמשון פינקוס זצ"ל בספרו תפארת תורה (שמות עמ' פא) לכאורה תמוה מאוד, אם היה בידו ובכוחו של פרעה להרוג את משה רבינו, למה לא הרג אותו עד עתה? וכי כל המכות שהביא עליו משה, כביכול, עד עכשיו אינם סיבה להרוג אותו?

ואפילו אם נאמר שאינו מן המשפט להורגו בלי התראה, ורק עכשיו שאמר לו "השמר לך פן תוסיף לראות פני" יש במילים אלו התראה, ואם יבוא עוד ייחשב מורד במלכות ויוכל

וְיִהְיֶה חֹשֶׁךְ אֶפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים (י, כב). וברש"י ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפילה, כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקים כמונו.

אחד מבוגרי ישיבת פונוביז' יצא לשוק החיים ועשה חיל בעסקיו. כשנועד עם המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל תמה בפניו: כששקדתי על דלתות תורה ידעתי מה רבה חשיבותה וראיתי בדחקם של תלמידי חכמים הממיתים עצמם באהלה של תורה, ואמרתי לעצמי: אם אצא לעבוד ברבות הימים וה' יצליח דרכי, אתן בשמחה "חומש" מרווחי, להחזקת תורה!

עזרני ה', ואני מתפרנס בכבוד, ואף נותן צדקה ותומך תורה, אבל לבי נאטם וידי קפוצה, ובקושי מגיע אני לכספי מעשר ורחוק מליתן חומש. – מה אירע? איך נהפכתי לאיש אחר?!

נענה אליו מרן המשגיח ואמר: כלל נקוט בדינו, ביציאת מצרים צפונות כל התשובות לשאלות.

כידוע, נעשה נס מיוחד בשלושת ימי האפילה. ארבע חמישיות מעם ישראל לא רצו לצאת ממצרים, וכדי שלא יהיה חילול שם שמים שיישאר, מתו בימי החושך ונקברו בחשאי. ויש להבין, למה נצרך נס כזה. הלא המכות ארכו שנה שלימה (עדיית פ"ב, מ"ח), יכול היה ה' להמיתם מעט מעט בלי שירגישו המצרים.

פרשת בא

לעם ישראל אין גבול למעלליו הרעים, אבל אם מיצר ישראל נעשה ראש, הלא לב מלכים ושרים ביד ד', ונאבד ממנו בחירתו, ולא יוכל לעבור את הגבול להרע לעם ישראל.

ולכן מובן שהיות וליבו היה ביד ה', לא נתן לו ה' שיאים על משה שיהרגו כי אם לפני מכת בכורות וכדי להשפילו לאחר מכן שהרי הוא הלך לפייס את משה רבינו בבזיון גדול שאמש גירשו ואמר לו שאל תוסף עוד לראות פני, ועכשיו הוא מתחנן אליו שיביא אותו.

(ועוד שהרי פרעה רצה להרוג את משה רבינו על מה שהרג את המצרי, ובגלל זה משה ברח במשך שישים שנה, ולפתע הוא מגיע לפרעה ופרעה לא עושה לו כלום, אין זה אלא "שלב מלכים ושרים ביד ה'" וגם זה חלק מהאשר התעללתי במצרים וכמו שנבאר בהמשך).

וכמו שמבואר באוצר מדרשים (אייזנשטיין) ויושע 'ואמר ריב"ל כשאמר משה לפרעה דע שבכורי מצרים ימותו בלילה התחיל להלעיג עליו ואמר כמה יהיו בכורי מצרים מאתים או שלש מאות, וטפש זה לא היה יודע שכולם בכורים, מפני שהם שטופים בזמה והיו כלם ממזרים, וכל אחד ואחד היה בכור לאביו [ואם לא היה בכור מת גדול הבית].

וכיון שמתו הבכורים וגדולי הבית במקום הבכורים וראה פרעה שמתו רוב בניו ובני עבדיו ובני שפחותיו אמר פרעה בלבו משה מעולם לא אמר לי שקר, ואמר לעבדיו כל

להורגו - אבל עדיין אינו מובן למה לא אמר לו זאת קודם לכן, ורק עכשיו בסוף כל המכות נזכר לומר שלא יבוא אליו עוד!

ונראה, שהרי כאן אמר פרעה: "רק צאנכם ובקרכם יוצג", ועל זה ענה לו משה: "ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד בואנו שמה", כלומר, לא שהיה לו על כך ציווי מפורש מהקב"ה, אלא תלה זאת בעצמו, שחושש הוא שמא יצטרכו לצאן והבקר.

כששמע זאת פרעה, אמר למשה: עד עתה חשבתי שכל מה שאתה - משה - אומר, הוא בציווי מפורש מה', אבל עתה שהנך מסרב לי גם בדבר שאין לך בו ציווי, דינך כמורד במלכות, והתרה בו להורגו. ומה שאמר לו שלא יבוא עוד, הוא משום שמעכשיו חשדו שכל דבריו אינם נאמרים על סמך ציווי מפורש.

בהמשך כתוב (יא, ח): "ויצא מעם פרעה בחרי אף", ופירש"י: "על שאמר לו אל תוסף ראות פני", ולכאורה מדוע חרה למשה על דברי פרעה, וכי חידוש הוא שפרעה אינו רוצה לראותו עוד אחרי כל מה שהביא עליו? עכ"ד הרב פינקוס זצ"ל.

אלא נראה לבאר על פי מה שנאמר בפסוק "לב מלכים ושרים ביד ה'", וכמו שביארו על מה שאמרו (גיטין דף נו עמוד ב) כל המיצר לישראל נעשה ראש. הר"ש אלגאזי (הביאו הרב דסלר זצ"ל בס' זכרון מכתב מאליהו ע' ט"ז) ביאר שדבר זה הוא לטובת כלל ישראל, לפי שאדם פרטי הוא בעל בחירה, ואם יציק

פרשת בא

מתים. אמר לו משה אעפ"כ אם תרצה אלמוד לך דבר ותנצל אתה ולא תמות, הרם קולך ואמור: בני ישראל! הרי אתם ברשותכם, קומו צאו מתוך עמי, עד עכשיו הייתם עבדי פרעה מכאן ואילך הרי אתם ברשות ה', לכו עבדו את ה' אלהיכם. וכן עשה איזה פעמים, והקב"ה השמיע קולו של פרעה בכל ארץ מצרים, שנאמר ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין בית וגו' ויאמר קומו צאו מתוך עמי. אמר לו משה לפרעה למה אתה מטריח עצמך, א"ל אני מתירא שמא אמות לפי שאני בכור, וא"ל משה אל תירא מדבר זה, לגדולה מזו אתה מוכן. ולא תאמר פרעה לבד היה דוחק אלא כל המצריים היו דוחקין שנאמר ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים. עכ"ל המדרש.

יש בנותן טעם להוסיף מש"כ ר"ש לורנץ צ"ל בהקדמת ספרו "מלואי שלמה", שכאשר פגש את ראה"מ הראשון בא"י כמה שנים לאחר שהתפטר מתפקידו. שאל ר"ש אותו, האם יש איזה דבר שעשה וקבע בימי חייו שהוא מתחרט עליו, והשיב לו שרק על דבר אחד הוא מתחרט, על שהסכים לפטור את בחורי הישיבות מהצבא.

חזר ר"ש ושאל אותו, האם הוא יכול להסביר לו מדוע התחרט על כך רק לאחר שהתפטר מתפקידו, כאשר כבר לא היה בידו לשנות את ההחלטה? הוא חשב וחשב ולא ידע להשיב.

הימים שהיה משה אצלי הייתי מפייס אותו והתפלל עלינו והיינו מתרפאים, **עכשיו כעסתי עליו ואמרתי לו אל תוסף ראות פני, דין הוא שאלך אני בעצמי, מיד עמד ממתנו בבכיה גדולה והלך עם שריו לפני פתחו של משה,** צעק פרעה בקול גדול ובכה במר נפש וקרא למשה: **משה אוהבי!** (- איזה פולטקאי שקרן שפל) בבקשה ממך התפלל עלי לפני הקדוש ברוך הוא, ומשה ואהרן וכל ישראל אוכלין פסחיהם ושותין יין בהסבה ואומרין שירות ותשבחות להקב"ה ויושבין בבתיהם, ואין אחד מהם יוצא לחוץ, שכך אמר להם הקדוש ברוך הוא ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר.

וכשקרא פרעה לפתחו של משה א"ל מי אתה ומה שמך?

א"ל: פרעה המושפל,

א"ל משה למה באת אלי אתה בעצמך וכי דרכו של מלך לקום בלילה ולחזור על פתחי בני אדם?

אמר פרעה למשה בבקשה ממך אדוני בא להתפלל עלינו עכשיו [ואם לא] לא ישאר איש במצרים.

א"ל לא אוכל לצאת כי הקדוש ברוך הוא צוה אותנו ואמר לנו ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, אמר פרעה למשה בבקשה ממך בא אל החלון ודבר עמי, וכן עשה, ואמר לו פרעה הלא אתמול אמרת לי ומת כל בכור בארץ מצרים ועכשיו תשעה ידות

דווקא במצרים נבנה כלל ישראל! וכן מתוך חשכת גלות בבל זכינו לאור הגדול של תלמוד בבלי. כך נאמר גם על תקופתנו. אף שלכאורה כלפי חוץ נראה שעם ישראל במצב של חורבן, האמת היא שעכשיו האומה נבנית, אמנם בבחינה נסתרת. ומכאן, שלעולם אין אדם יכול לדעת היכן הוא מקום הצלחתו האמיתית.

רעיון זה כלול במה שנאמר כאן "והקב"ה מצילנו מידם - צא ולמד מה ביקש לבן הארמי". הצלת ה' נסתרת מאתנו במקרים רבים, ואת זאת למדנו כאמור מירידת יעקב אצל לבן. וזהו אחד הלימודים מיציאת מצרים הנוגעים לענין ההשקפה הכללית ואף לגבי הדרך בעבודת ה'. כי כל חיי האדם רצופים נסיונות והוא נדרש לעמוד בהם. וכל בנינו של האדם הוא דווקא על ידי ההתמודדות עם הקשיים וההתגברות עליהם, מתוך עמל של בחירה וכבישת הנטיה הטבעית. "לעושה נפלאות גדולות לבדו" הלימוד שאנו צריכים ללמוד מהענין של לבן הארמי, לדעת הגר"א זצ"ל בביאורו להגדה של פסח, הוא שעלינו לדעת שהקב"ה עושה עמנו תמיד נפלאות גדולות, גם כשאין אנו מבחינים בהם. והארכנו בזה במאמר בנפרד על פורים שכן היה הנס שדווקא ממשתה היין צמח הנס, וכן בפסח התברר שכל הגלות נהפכה לסיבת הגאולה.

ויש להוסיף מש"כ הרב יחזקאל לונשטיין זצ"ל בספרו אור יחזקאל (מכתבים עמ' ו) כן מה נורא הענין: "נקמה" עם פרעה, ע"ד אשר הוא בעצמו גידל את משה רבע"ה, כן היה מוכרח לשלם שכירות לאם הילד בעד ההנקה,

אמר לו ר"ש לורנץ: אני אסביר לך. נאמר בפסוק "לב מלכים ושרים ביד ה'", ולכן כל זמן שהיית בבחינת "שר", שהכוח היה בידך, היה הלב שלך ביד ה', ובע"כ הסכמת לך, הואיל וזה היה רצון ה', ורק אחרי שהפסקת להיות "שר", חזר הלב להיות ברשותך, ואז אתה מרגיש מה ש'לבו' אומר לך.

סיפור דומה הוא מספר שם על מי שהיה "שר הבטחון", ובשעתו עזר להחלטה זו לפטור בני הישיבות, וגם הוא אתר שהתפטר הביע חרטתו על החלטה זו. רואים מכאן את יד ה' שפעלה כל זאת שיהיה באפשרות למי שמקבל עליו עול תורה להיות פטור מעול מלכות ודרך ארץ.

דרכי ההשגחה נסתרים מעין האדם – שדווקא מהשיעבוד נהיה הגאולה

ויש להוסיף מש"כ בלמעשה הגדה של פסח כתב הגר"א זצ"ל: "יעקב ולבן דוגמת ישראל במצרים, כמו שאמרו האבות הן סימן לבנים. גלות יעקב ואחר כך לקח את כל רכושו, וכן וינצלו את מצרים וכו'. ולכן אמרו בסיפור יציאת מצרים ודורש מארמי אובד אבי".

הגר"י לוינשטיין זצ"ל (מובא בספר "תפלת חנה") הביא דברים אלה של הגר"א וביארם, יעקב אבינו בא לבית לבן בבורחו מפני עשו אחיו כדי למצוא בו מקלט, לבסוף היה זה מקום בנינו. שם בנה את כלל ישראל על ידי ד' אימהות, ויצא משם ברכוש גדול. כך גם ישראל במצרים, תחילה היו במצב של "וימררו את חייהם" ולבסוף זכו לטובות הנשגבות ביותר.

שנבחר על ידי ההשגחה לשמש כבית מדרש לתורה! זוהי הנקמה הכי טובה נגד העמלק הגרמני. זה מזכיר את המן אשר במו ידיו הכין את מפלתו כאשר יעץ להרוג את ושתו ולהביא במקומה את אסתר! ועוד דוגמאות רבות. גם פרעה הוא בעצמו גידל בביתו את משה רבנו, מושיען של ישראל שאותו תיכנן פרעה להכחיד. על זה נאמר הפסוק באיוב: לוכד חכמים בערמם, ועד היום הזה קול התורה נישא ברמה באותו מקום שבו תוכננו הרס והשמדת הישיבות וראשיהם. בכל צעד ושעל ראה רבנו את ההשגחה העליונה ותמיד חזר על פתגם חז"ל: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו, אל יתייאש אדם מן הרחמים. ולעומת יוצאי גזע עמלק, הנאצים: אל תתייאש מן הפורענות.

שמירת הקב"ה לישראל והצלתם מידי מבקשי רעתם

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב יעקב חיים סופר שליט"א בספרו מגיד דבריו ליעקב (פסח עמ' צ) ועל מילים אלו, 'הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם', ישנם כמה ביאורים נכונים, הביאור הפשוט, הקב"ה תמיד שומר עלינו מכל מבקשי נפשנו ומושיענו מכל אויבינו, וכפי שהבאנו את אשר ראינו בכל הדורות כולם שהקב"ה עמד לימינם של ישראל ולא נתן למוט רגליהם, הפר עצת אויביהם והביא עליהם את אשר זממו לעשות לישראל.

אך החפץ חיים מבאר בספרו זכור למרים, ביאור נוסף. כי הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם. הכוונה היא שהקדוש ברוך הוא מסובב

ובתו הפרינצפסן קראה שמו משה כדי שיהיה הנס קיים לעולם ועד: כי מן המים משיתהו". כמה לראות מדת הדין כמה נורא הוא, הנקמה הגדולה כי הוא גידל בעצמו גואל ישראל וחרב ממלכתו ואיבד אותם, כענין: "הטרם תדע כי אבדה מצרים" וזאת היה ההקדמה למתן תורה: אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים" הלא ראיתם מדת הנקמה למצרים ומדת השכר אשר עשיתי עמכם, הנה הכל חוש, מה מאד צריכה להיות שמחתנו כי הכל ברור לנו בראיית עיניים. עכ"ד.

נקמה לה' בעמלק

ויש להוסיף מש"כ בספר דגל המוסר (עמ' 40) בשנת תשכ"ג, רכשה הישיבה אחוזה רחבת ידים, בכפר, לא רחוק מפובליין בשם, ארמונטייר. היתה הזדמנות לתלמידים לראות בזה את קיום הפסוק: "הי שלום בחילך, שלווה בארמנותיך" בגלל הדמיון בין המלים: ארמנטייר - ארמנותיך. למקום הזה עברה הישיבה ובשטח זה נבנו בתים עבור כמאה משפחות עם כל שירותי הקהילה הדרושים. אך, בעת הרכישה עמד במרכז האחוזה ארמון מפואר ומרווח. בביקור ראשון בארמון, נמצאו עיתונים רבים ומסמכים בגרמנית והתברר שמקום זה היה בזמן מלחמת העולם השנייה בבעלות של גרמנים ושימש מטה אזורי עבור כוחות הצבא הגרמני בדרכם לכיבוש פאריז. רבנו היה מלא התפעלות והתרגשות מול גילוי זה ואמר: מי היה מגלה לגרמנים ימ"ש שבדיוק המקום שבו תיכננו את המלחמה והשמדת יהדות צרפת, הוא הוא המקום

פרשת בא

את ושתי כאשר לא שמעה בקולו, ונמצא שהוא הוא שגרם למפלתו ולביטול הגזירה על ישראל.

וכך היה לאורך הדורות כולם, שפעמים רבות נוכחו כל יושבי תבל כיצד אויבי ישראל והחפצים ברעתם, הם בעצמם אלו שהביאו את ישועתם. ובזה נראה והתגלה לעין כל כיצד כל ההתרחשויות כולם. השעבוד והגאולה, הגזירה וביטולה, לא באו אלא בהשגחתו הפרטית של הבורא יתברך, היודע את הטוב והמועיל לבניו חביביו ופועל כל פעולותיו להיטיב להם.

ופירוש נוסף כתבו המפרשים, לבאר את המילים הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם. כי כבר אבורה הגמרא "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתיימש מן הרחמים, שנאמר, הן יקטלני לו אייחל". כלומר, גם כאשר האדם נמצא בידי אויביו ומבקשי נפשו, ונראה כי אין לו דרך להמלט מצרתו ומרה תהיה אחריתו. אל לו להתיימש. כי הקדוש ברוך הוא מביט וצופה בעולמו כל הזמן, משגיח בצרתו של בנו, ויכול לחוש להצילו בכל רגע ורגע.

וזוהו שאמר בעל ההגדה כי הקב"ה מצילנו מידם, כי גם כאשר עובדים עלינו אויביו לכלותנו ונראה שאכן תקוותם ומחשבתם מתקיימת להם. וישראל נתונים כבר בידיהם לעשות בהם ככל שירצו, הקב"ה חש ברנע להצילנו ולהושיענו בידם, מתוך ידם.

שההצלה לעם ישראל תבוא באמצעות אויביהם ועל ידם. ובזה מוציא הקב"ה בלב הטועים החושבים כי הגם שהקב"ה מציל את ישראל, מכל מקום הסכנה הבאה על ישראל אינה תלויה בו, כי כאשר מסובב ה' שהאויבים של ישראל הם הם הגורמים ומביאים לבסוף את תשועתם של ישראל, הרי שנראה לעין כל כיצד כל המאורעות לא היו אלא בידי השי"ת ובהשגחתו. הוא שהביא את הקושי והסכנה לישראל בכדי שישבו אליו ויתחזקו בתורה ומצוות, והוא שהסיר את הקושי אחר ששבו אליו ישראל.

וכך ראינו במקומות רבים. והראשון שבהם היה בעת צאתם של ישראל ממצרים. שהרי גואלם של ישראל היה משה רבינו, הוא שנטל על שכמו את משא העם והוציאו ממצרים, והיכן גדל משה? - בביתו של מלך מצרים. פרעה הרשע. בתו משתה את משה מן הנילוס והביאה אותו אל בית אביה, ובמשך שנים גידל פרעה את מושיען של ישראל בביתו, בלא מידע כלל. הרי שפרעה הרשע, שכל כך התאכזר לישראל ומירר את חייהם. הקשה את לבו ומיאן ללחם, הוא בעצמו קירב והביא את ישועתן של ישראל.

גם בימי המן הרשע היה זה כך. הלא ישועתם של ישראל מגזירת המן הרשע לא התרחשה אלא באמצעותה של אסתר שהכניסה עצמה לסכנה ולפיקוח נפש עבור ישראל, וה' ברחמיו חולל את הנס על ידה, וכיצד הגיעה אסתר למלכות? - על ידי המן הרשע בעצמו, הוא שייעץ לאחשורוש להרוג

רבה של דמשק באותה העת. רבי יעקב ענתבי, מספר במכתבו אודות הימים הקשים שעברו אז על היהודים, ומתאר שם את כוס התרעלה ששתה הוא עצמו בזמן שעצרו אותו הטורקים וייסרוהו בייסורים קשים. בתוך דבריו מספר רבי יעקב ענתבי, שפעם אחת נקרא אל המושל הרשע שהודיע לו שהיות ועוד לא המציאו היהודים את הכומר לידיהם, החליט להרוג אותו, את רבם של היהודים.

וכך היה, כפתוהו על שולחן וציוה המושל לאחד החיילים שיקח את חרבו ויהרוג אותו, ואכן, החייל הניף את חרבו והניחו על צוארו של רבי יעקב, אך לרבי יעקב לא אירע דבר, כי החייל לא הניח את החרב על צדה החד אלא על הצד ההפוך [כי המושל רק רצה להבהילו באומרו אולי הוא יודה במעשה בזמן שתהיה החרב על צוארו].

וכותב רבי יעקב ענתבי, רק אז, בזמן שהיתה החרב של צוארי, הבנתי מהו שאמרו רבותינו "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים", לא אמרו אפילו חרב מונחת", אלא אפילו "חרב חדה". לא רק כשמונחת לאדם חרב על צוארו כאשר עשו לי, אלא אפילו מונחת על צדה החד, גם אז אל לו לאדם להתייאש מן הרחמים, כי תמיד, בכל מצב, יכול הקדוש ברוך הוא להושיע את בניו אהוביו. עכ"ד הרב סופר.

והרב פינקוס זצ"ל תירץ שם שהקפדתו של משה על פרעה היתה מחמת שאמר שלא יבוא אליו עוד מפני שאינו אומר את דבר ה'!

וגם זאת ראינו בכל הדורות. החל מיעקב אבינו ע"ה, בעת שברח עם רחל ולאה מלבן הרשע, והוא רדף אחריו והנשיגו. וכך אומר לן לבן (בראשית לא, כט) "יש לאל ידי לעשות עצמכם רע", אתה כבר ביד שלי ויכול אנכי לעשות בך את אשר יעלה על לבי, אך באמת היו אלן דיבורי סרק ויעקב לא התפעל מהם כלל, כי הקב"ה מצילנו מידם', אין לבן יכול לגעת בקצה צפרנו אם לא יסכים לכך ה' יתברך. גם בהמשך מסעו של יעקב, בדרכו לארץ ישראל, באשר פגשו בעשיו אחיו שבא להורגו וארבע מאות איש עמו'. בסופו של דבר רץ אליך עשיו ונישק אותך,

כך היה בעת שעבודם של ישראל במצרים, אשר היו נתונים ישראל בידיהם של המוצרים ללא כל יכולת להמלט משם בדרך הטבע, ואשר לא האמין אף אחד שיכול להיות כדבר הזה שתצא אומה שלימה מארץ מצרים אשר מעולם לא ברח ממנה עבד, והקב"ה הוציאנו משם.

בשנת ת"ר, בינוי חודש אדר, התרחשה עלילת הדם המפורסמת בדמשק, עת שיצא איזה כומר מהעיר ונעלם, והנוצרים נצלו זאת כדי לשכנע את המושל הטורקי שהיהודים הם שרצחוהו כדי להשתמש בדמו לאפיית המצות. באותם ימים נעשו פרעות רבות ורעות ביהודים. מהם שנהרגו במיתות משונות ומהם שכפו אותם לעבוד על דתם, עד שהשר משה מונטיפיורי מלונדון ועמו עוד כמה גדולים עמדו לימין אחיהם ופעלו ליצירת והפסקת הנזירות.

פרשת בא

מפני מה מבקש הקב"ה מישראל שיקחו את רכוש המצרים מן הסיבה של "שלא יאמר אותו צדיק", ולא משום עצם ההבטחה?

בספר "דרש מרדכי" של הרב מרדכי דרוק מובא כי האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל תרץ זאת בעזרת מעשה שארע לו בימי השואה האימוה.

היה זה באחד מימי העבודה המפרכים כולם שכבו לישון על הדרגשים והרבי מצא את עצמו שוכב ליד יהודי מומר.

המומר לחש על אזנו: "אתה יודע, רבי, גם לי יהיה עולם הבא!"

"לך?" התפלא האדמו"ר - "איך יתכן? הלא אתה משומד!"

השיב המומר: "כשהיטלר הביא אותי לכאן הוא בדק שלשה דורות אחורנית כדי למצוא אף את אלו שיש בהם שמץ יהדות קלוש בלבד. אם אני טוב בשביל היטלר כיהודי, וסובל אתכם ביחד כיהודי, הרי שטוב אני גם בשביל העולם הבא... לא יתכן, שכאן אסבול בגלל היותי יהודי, ושם לא אזכה להכנס לעולם הבא!"

לשמע הדברים הגיב האדמו"ר בקורת רוח: "ישר כחך, תרצת לי בכך קושיה גדולה שהיתה לי אודות הסיבה שאותה מונה הקב"ה להוצאתם של ישראל ברכוש גדול ממצרים.

ואולי מדוייק שאחרי שפרעה אמר כך, מיד התייחד הדיבור עם משה, ומשה אמר מפורש "כה אמר ה', להראות קבל עם ועדה שכל דבריו הם דבר ה'".

עוד נראה במה שהקפיד משה על פרעה, שבאמת כשאמר לו פרעה "השמר לך אל תוסף ראות פני", שגה פרעה שגיהא גדולה ביותר, שכן, כל זמן שהיה קשור למשה, אע"פ שחטא וחזר וחטא, תמיד הוציאו משה מהסבך. פעם אחר פעם בכה פרעה אל משה: "העתירו בעדי, ה' הצדיק" וכו', והבטיח בכל פעם הבטחות גדולות של הבל וריק, ומשה ברוב רחמיו קיבל את דבריו, מחמת שחסד הצדיקים אין לו גבול. אבל ברגע שאמר למשה שלא יוסיף לראות פניו, אבדה תקוותו לעד.

וזה כלל גדול, רק שלא לעשות ברוגז עם הרבי. "כי מי אשר יחובר אל כל החיים יש בטחון".

על דבר זה הקפיד משה, שאמר לו פרעה: 'אל תבוא לכאן יותר, כי אתה מביא עלי רעה', וכי אני מביא עליך רעה!?! הרי אדרבה, אני הוא זה שרחמתי עליך והתפללתי בעדך פעם אחר פעם, עתה תראה מה יקרה לך בלי ראות פני!

"דבר נא באזני העם" (יא, ב)

הזהירם על כך. שלא יאמר אותו צדיק אברהם: 'ועבדום ועינו אותם' בהם 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' לא קיים בהם (רש"י).

"חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן שלשת ימים, ועוד שלשת ימים אחרים. חושך מכופל על זה, שלא קמו איש מתחתיו. יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב. ולמה הביא עליהם חשך? שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפילה כדי שלא יראו מצרים במפלתם, ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ועוד שחיפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא. (רש"י)

יש להתבונן, הלא עד עתה עברנו שמונה מכות: דם, צפרדע כנים... ורש"י לא שאל למה הביא עליהם דם, צפרדע... מדוע "נזכר" רש"י דוקא כאן לשאול "למה הביא עליהם את החושך?"

אלא באר בספר "נחלת יעקב": לרש"י הוקשה לשם מה נצרכו שני סוגי החושך - אחד שלא ראו, והשני שלא זזו ממקומם? ועל זה ענה: שבאמת עבור קבורת מתי ישראל די היה בחושך רגיל, שבו המצרים רק אינם רואים זה את זה, אבל אחרי שלושת ימי החושך הראשונים נזקקו ישראל לערוך 'ספירת מלאי' בבתי המצרים, לראות מה ניתן לקחת מהם, ולשם כך היה צורך שבעלי הבית לא יזוזו ממקומם...

רבנו עובדיה מברטנורא מסביר בפירושו על רש"י: מטרת המכות שהביא הקב"ה על המצרים, היתה ללמד את המצרים לקח,

הנה כי כן, הקב"ה לא חייב לתת מאומה לזרעו של אברהם, לפי שבשנות השיעבוד הם נשתקעו במ"ט שערי טומאה ועבדו עבודה זרה ממש כמו שכניהם.

אלא, כדי שלא יאמר אותו צדיק: הלא הבטחת 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה... ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'.

ואם אין הם נחשבים לזרעי - מפני מה קימתם בהם 'ועבדום וענו אותם'? מכאן שאם הם טובים עבור השיעבוד, הם טובים דים גם כדי לקבל את שכר הרכוש הגדול! "עכ"ד.

ולפי"ז יש לומר שזה הטעם של ברוך שומר הבטחתו לישראל, שלמרות שיכל ה' לומר שלא על זה הבטיח לגואלם אלא רק אם לא היו מתערבים במצרים, ומשתעבדים רק בשיעבוד הרוחני אבל כמה שפחות להתערב.

ואפ"ה ה' בגודל רחמיו גאלם,

ולפי"ז ג"כ יש לישב למה העניש ה' את המצרים כי היו צריכים לשעבדם רק בנסיגות שיש מאליהם במה שהם נמצאים במקום טומאה אבל לא לשעבדם שיעבוד גופני.

ובגלל ששעבדום בגשמיות לכן נענשו.

"ויהי חשך אפילה בכל ארץ מצרים שלשת ימים" (י, כב)

נתיר אותך ונותנין לך ממון הרבה. אמר להם: הוציאוני עכשיו ואין אני מבקש ממון'. ולמרות שמדובר היה בסכומי כסף גדולים, אפ"ה היו מוכנים לוותר עליהם, העיקר לצאת מיד א"כ למה עיכבם ה'. ולא עוד אלא שכל זמן שהיו מתעכבים היו שוקעים במ"ט שערי טומאה ולא יוצאים משם לעולם וכמו שכתב האור החיים (שמות פרק ג ז).

חשיבות ההתבוננות

אלא רצה ה' להראות את אמונתו ואמונה בונים ע"י הרבה עבודה ותרגילים לא בבת אחת כי כבולעו כך פולטו.

האיך בלעם החכם הגדול חטא

ויש להוסיף בזה מש"כ הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבת אור ישראל הגדולה (הו"ד בקובץ גיליונות יחי תש"פ גליון רצב) וז"ל 'במדרש שוחר טוב (מט ב), ובלעם היה אחד מהגאונים הגדולים שהיו בעולם, וכמו שאמרו במדרש (רבה פר' נשא פי"ד) 'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לד י), בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר אילו היה לנו נביא כמשה היינו עובדים להקב"ה, ואיזה נביא היה להם כמשה זה בלעם בן בעור וכו', וכן נאמר עליו (במדבר כד טז) "וידע דעת עליון".

והקשה החפץ חיים שאם היה בלעם היה בדרגה כ"כ גבוהה והיה כ"כ גדול, עד שאמרו במדרש שכעס על משה רבינו משום שרצה להוציא את בני ישראל ממצרים וליתן להם את

להראות להם בברור שהקב"ה שומר על היהודים - למצרים אין מים, לא לשתיה ולא לרחצה. כל מימיהם הופכים לדם, אך היהודים ממשיכים ליהנות ממים זכים וצלולים. הצפרדעים ממרות את חיי המצרים, אך אינן מפריעות כלל ליהודים. כך בכל מכה ומכה.

אבל במכת חושך המצרים אינם יכולים לראות את המתרחש אצל היהודים. אין הם יכולים ללמוד לקח מן המכה. על כן דוקא כאן שואל רש"י "ולמה תביא..." - אם אין לקח למצרים, לאיזו מטרה מביא ה' את המכה הזו? מהי התועלת במכת חושך?!

ועונה על כך רש"י את שני התירוצים. (נחלת יעקב - ר"ע מברטנורא)

למה לא נגאלו עמ"י במכה הראשונה - התבוננות בין פרשה לפרשה

למה ה' לא גאל את עמ"י מיד במכה הראשונה, לדוגמא שמכת דם שלא תפסיק עד שישחרר, ואם פרעה יחזור בו ולא ישחרר אותם, ייענש שוב במכת דם עד שבעל כורחו הוא ישחררם, שהרי כמה זמן אפשר לחיות בלי מים שהרי ממכה זו העשירו עמ"י - ואם היה היתה ממשיכה היה נגמר הכסף למצרים. ומה צורך יש לעשות כמה סוגי מכות ולעשות נס חדש לחינם הרי להמעט בניסים עדיף. ובפרט שהרי עמ"י רצו לצאת מיד והיו מוכנים להפסיד את כל הרכוש כמו שאמרו בגמ' בברכות (ט, א) 'משל למה הדבר דומה: לעבד שהיה חבוש בבית האסורים, אמרו לו: למחר

במריו שאינו רוצה לשלח את בני ישראל ממצרים, והאחד אמר שפרעה חשב וסבר שהמכות יעברו לבסוף, והשני ביאר באופן אחר, ואמר להם המשגיח שהתשובה היא שפרעה כלל לא חשב, שאם לרגע היה עומד וחושב היה מבין שעדיף לו לשלחם ממצרים.

וכן מצינו באון בן פלת, שבמחלוקת קורח ועדתו נאמר (במדבר טז א) "ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן", ובכל הפרשה לא מוזכר שוב שמו של און בן פלת, ואיתא בגמ' בסנהדרין קט: 'אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו, אמרה ליה מאי נפקא לך מינה, אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא, אמר לה מאי אעביד, הואי בעצה ואשתבעי לי בהדיהו, אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדישתא נינהו, דכתיב (במדבר טז ג) כי כל העדה כלם קדשים, אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך, אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי, אותבה על בבא וסתרתה למזיה, כלדאתא חזיה הדר, אדהכי והכי אבלעו להו', ואמרו שם בגמ' קי. 'חכמות נשים בנתה ביתה (משלי יד א), זו אשתו של און בן פלת', ולכאורה יש להבין מהי החכמה הגדולה שבמעשה זה, הרי היא רק אמרה לו שבין אם משה יהיה המנהיג ובין אם קרח יהיה המנהיג הוא יהיה רק התלמיד, והביאור בזה שמעשה החכמה הגדול שלה היה שעצרה לרגע וחשבה, וכך השכילה להסביר לבעלה ולהצילו מרדת לשאול שחת.

התורה, וא"כ האיך יתכן שחטא בעבירות כאלו שא"א לתארם ולשערם.

כי לא התבונן

וביאר החפץ חיים שרמזה לנו התורה את התשובה לדבר, שהרי יש פרשיות בתורה, חלקן פתוחות וחלקן סתומות, ויש הפסק בין פרשה לפרשה ובין ספר לספר, וענין הפסקות אלו הוא כמבואר בתורת כהנים ריש ויקרא 'וכי מה היו הפסקות משמשות ליתן ריווח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין', והיינו שלאחר שקוראים ולומדים פרשה צריך להתבונן בה וללמוד ממנה ומכל תיבה שכתובה בה, ולא רק לקרוא אותה ולהמשיך לפרשה הבאה.

ולפי זה ביאר החפץ חיים מה שבכל פרשת בלעם אין כל הפסקה, ורמזה בזה התורה שהחורבן הגדול ביותר של האדם הוא שאינו עוצר מפעם לפעם לחשוב ולהתבונן, ולכך יכול האדם להיות ענק שבענקים, אך אם אינו עוצר להתבונן ולחשוב מה עושה ומדוע עושה, אף שידוע הוא דעת עליון, יכול הוא להגיע לדרגה שהמשנה קוראת לו "בלעם הרשע", ואין לו חלק לעוה"ב, ועוד רבות בדברי הגמ' שם על עונשו בגיהנום.

וכידוע המעשה במשגיח של ישיבת לומז'א בחו"ל ששמע תלמידים דנים ביניהם על פרעה שהיה חכם גדול ביותר והכיר בשבעים לשון, ומה חשב כאשר ראה שמשה רבינו מתרה בו וכל מה שאומר מתקיים, והמכות ניתכות אליו מכל עבר, והאיך המשיך ועמד

פרשת בא

חלקי השמיעה בלב ובאוזן, 'ואל תבינו' דהיינו חלק שלישי, התבוננות הלב, וזהו התביעה שנאמרה על כלל ישראל שאינם מתבוננים ומתערורים מתוכחות הנביא, כי בלא זה אין תועלת בהשמעתם רק לאוזן ולב. והטעם בזה שהאדם בעולם הזה הוא מציאות גשמית וחומרית, וליבו משועבד לענייני הגוף והחומריות, וקשה לבוא ליד התבוננות הלב, כי יש חציצה בינו לבין הקול הרוחני, וכדי שתתקבל צריך האדם לעבודה עצמית של סילוק המחיצה שהינה כוחות הגוף והחומר

ויש להוסיף מש"כהרב יונגריז (הו"ד קובץ גלינות בא התש"פ)

אשרי אדם מפחד תמיד - ומקשה לבו יפול ברעה

א] בפסוק במשלי (כח, יד) נאמר "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה", ובגרמא גיטין (נה, ב) דרשו פסוק זה על מי שאינו מחשב מה ייצא ממעשיו. אולם רבינו בחיי (בפתיחת הפרשה) משייך פסוק זה לפרשתנו שעוסקת בענין הכבוד הלב, וזה לשונו, שלמה המלך ע"ה יצוה בכתוב הזה על האדם שיהיה רך הלבב ויהיה מפחד תמיד בכל עניניו ובכל פעולותיו ושיסתכל ויתבונן בתכליתם ויזהיר אותו שלא יקשה את לבו פן יענש, עכ"ל.

ובהמשך דבריו עומד רבינו בחיי על לשון 'אשרי' שנאמר על מי שאינו מקשה את ליבו, שזוהי מעלה מיוחדת שלא מצאנו אותה במקומות אחרים, וביאר "והזכיר לשון 'אשרי'

וזהו ענין הפרשה סתומה שבפרשת ויחי, שרצתה התורה לבאר בזה האיך עם ישראל הגיע למצב כזה שהידרדר, ולכך הפרשה היא סתומה, שכיון שלא חשבו על מה שעשו, אף שהיו שבטי י"ה ובני יעקב אבינו, לאחר שני דורות כתיב (שמות א ז) "ותמלא הארץ אותם", וכבר היו מסתובבים על פני הארץ, והכל הוא מחמת שלא עצרו להתבונן ולחשוב על מעשיהם והנהגותיהם. עכ"ד.

וגם זה לא עזר כמו שראינו בחטא העגל שאמרו 'סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה' (שמות לב ח) **מקשה ר' חיים שמואלביץ**, (מאמר נה) הרי מבואר בגמ' בשבת (קה:) שכך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד ע"ז, והולך ועובד. אבל אינו יכול להפילו מיד, א"כ קשה איך יתכן שעמ"י, שהיו דור דעה שאפי' שפחה ראתה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, והצביעו על הקב"ה כביכול ואמרו זה קלי ואנוהו (רש"י שמות טו,ב), עשו את העגל ולא עוד אלא שחטאו כל כך מהר והוגדרו כעלובה כלה שזינתה תחת חופתה (גיטין לו:).

ולהאמור יש לומר מפני שהיו צריכים עוד להתבונן והם לא התבוננו.

כתב הגר"א (אד"א ישע"ו, ו ט) על המקרא יואמר לך ואמרת לעם הזה, שמעו שמעו ואל תבינו, וראו ראו ואל תדעו, היינו כי לשון 'שמעו' הינו על חוש קבלת הדברים, כמו 'לב שומע', ופי' 'שמעו שמעו', דהיינו ו תקיימו ב'

את לבו, כי המקשה את לבו 'אין פחד אלוקים לנגד עיניו', איננו רואה תכלית השכר במצות גם לא תכלית הפורענות בעברה. ומי שהוא מפחד תמיד, יראה הפורענות טרם בואו כי יפחד ממנו, ומי שהוא מקשה לבו לא יראנו עד בואו עליו. המפחד לדברים תמיד, יקרה לו זה מצד הכנעה ושפלות ולכך יתרומם ויתעלה, זהו שהזכיר לשון 'אשרי' שהוא לשון עליו, ומקשה לבו לדברים, יקרה לו מצד הגאווה וגבהות הלב", ע"כ.

ולמדנו א"כ מדבריו הנפלאים כהקדמה לפרשה זו, ש'אשרי אדם שמתבונן במעשיו ובתכלית היוצאת מהם, ובזה שכלו שולט על גופו ותאוותיו החומריות, ובכך זוכה להכנעה ושפלות ולרוממות מיוחדת. 'ומקשה לבו יפול ברעה – 'היינו שכשאינו מתבונן בתכלית מעשיו והולך בשרירות ליבו, מתוך גאווה ואכזריות שבו, 'יפול ברעה' שהרי עד שלא תבוא אליו הרעה לא יתעורר לשוב בתשובה.

וזה מה שהתורה הקדושה מלמדת אותנו, איך האדם צריך להתנהג, לא להיות כפרעה שהקשה את לבו ובסוף נפל ברעתו, אלא 'אשרי אדם מפחד תמיד', להתבונן בכל מעשה ומעשה, ולהבין שה 'יתברך מדבר אלינו בכל מקרה ודבר שקורה אתנו.

ולא מצאנו מלה זאת בכל הכתובים בלשון יחיד כי אם בלשון רבים, והטעם בזה, לפי שאין מאשרים ומהללים את האדם בעבור מדה טובה אחת או מעלה אחת בלבד, רק בהמצא בו מעלות ומדות טובות רבות, וכן כתוב (תהלים סה, ה) 'אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך', והנבחר והקרב והשוכן בחצרות בית ה' אינו בשביל מעלה אחת בלבד כי אם רבות עמו. וכן עוד (שם פד, ו) 'אשרי אדם עוז לו בכך מסלות בלבבם', וביאור מסילות, מדרגות הלב, במעלות רבות". והאריך בדבריו שם במדת הביטחון שיש בה מעלות רבות כוללות.

והוסיף רבינו בחיי לבאר עוד את הפסוק 'אשרי אדם מפחד תמיד' שהכוונה "מי שהוא מפחד תמיד בכל פעולותיו שהוא עושה, והוא מחשב בהם ומתבונן תכליתם בנזקם ותועלתם טרם שיפעלם, בודאי יש לו מצות טובות רבות שבהם הוא טוב בעיני אלוקים ואדם. ומפני שבעל המדה הזאת הוא נמשך בזה אחר השכל, ובא כנגד החומר לכך הזכיר "אדם" ולא איש, לפי שלשון "אדם" נגזר מאדמה, וכאלו אמר אשרי הנגזר מאדמה המקורץ מחומר שמניח החומר ונמשך אל השכל, שהוא מפחד תמיד בכל עניניו ובכל פעולותיו, ונותן לבו אל תכליתם, כי מי שעושה כן לא יחטא לעולם."

ועל דרך זה מבאר רבינו בחיי את המשך הפסוק 'ומקשה לבו יפול ברעה', "מי שאינו מתבונן בתכלית פעולותיו הוא המקשה את לבו, ואין זה כי אם רוע לב, ומצד אכזריות שיש בו, והרך המפחד תמיד הפך המקשה

כל המחלה אשר שמתי במצרים - הכבדת הלב

בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו.

וממשיך הרמב"ם (הל"ב ג), ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה, והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי, ע"כ.

ומתבאר שהכל תלוי בשימת הלב, אם מתבוננים בסיבת הרעות זה גופא מסיר את הצרה, ואם לאו היא הליכה בקרי, ובכך גורמים רח"ל ש'והלכתי עמכם בחמת קרי', וזהו ממש ענין המחלה של מצרים שלא לשים לב למאורעות הסובבים אותנו. עכ"ד הרב יונגריז זצ"ל.

ועוד לבאר למה ניתן כל כך הרבה מכות עפ"י מש"כ שנועד ללמד אמונה לפי כל סוגי הבני אדם

ב] כתוב בתורה (שמות טו, כו) 'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך', ועולה השאלה מה היא המחלה הכי נוראה שהייתה במצרים. כתוב בהפלאה דבר נורא, המחלה הכי חמורה שהייתה במצרים היא מחלת הלב, המצריים היו חולי לב מסוכנים, הלב היה סתום, הלב היה אטום, עד שגם הקב"ה הכביד את לב פרעה, 'כי אני הכבדתי את ליבו', וכאשר הקב"ה מבטיח כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך, הקב"ה מבטיח לנו, שאתם לא תהיו חולי לב, הלב שלכם לא יהיה 'מקשה ליבו יפול ברע', יהיה לכם לב שמבין.

ואם מתבוננים, הרי כולנו חיים בתקופה שבה נחשפים לקשיים שעוברים על הזולת, אבל ההרגשה היא 'מה זה נוגע לנו...!', האם זה לא נקרא אוטם לב? נכנסים לבית הכנסת, יש פתק שיש בשכונה כמה חולים, עוברים ומסתכלים, רואים מודעה בעיתון בה מבקשים מאתנו בתחנונים אולי אפשר להגיד פרק תהילים על חולה אחד, ואנחנו בכלל לא רואים את זה, זה כבר הפך לדבר שבשגרה כמו הכותרת של העיתון, כבר לא מסתכלים, האם זו לא אטימות לב?

הרי כתוב בפרשת התוכחות, 'אם תלכו עמי בקרי אף אני אלך בחמת קרי', וכבר ידועים דברי הרמב"ם (ריש הלכות תענית) 'מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע

אחד של עוף, וגם לפתן מסוג אחד בלבד. לא כן הטבח במסעדה. אדם הנכנס למסעדה מציעים לו מגוון מאכלים: מגוון של מיני סלטים, מגוון של דגים ומבחר של מנות ותוספות. כי הטבח במסעדה צריך להיות מוכן לכל מיני הטעמים של מגוון בני האדם המבקרים במסעדה, כל אחד לפי טעמו הוא. כיון שרצה הקב"ה שהנסיים ישארו בלב עם ישראל לנצח - היה מוכרח לחולל כמה וכמה סוגי נסיים, שכל אחד יתפעל ממהו אחר. יש אדם שמתפעל מיכולת הקב"ה על המים - ועבורו הפך הקב"ה את המים לדם. ועבורו - יהודי אחר מתפעל מיכולת הקב"ה לשלוט על מאורות השמים נועדה מכת חושך. עבור מי שמתפעל משליטת הקב"ה על חיי האדם נעשתה מכת בכורות, ועבור אלו המתפעלים משליטת ה' על הרוח - באו מכות ברד וארבה. היה מגוון רחב של נסיים כדי שכל אחד ואחד מעם ישראל, ללא יוצא מן הכלל, יגיע ל"וידעתם כי אני ה'", יתפעל מהנסיים הללו וינצרים לבלו לנצח. (רבי מאיר צימרוט)

איך ראו בעשרת המכות שה' שליט ומושל על הכל

וכמו שהרחיב לבאר הסטיפלר בספרו 'חי עולם' (ח"א פט"ו) איך ראו בעשרת המכות שה' שליט ומושל על הכל. לפיכך בא על פרעה מכות רבות ושונות, אף על פי שהיה ניתן להכניע אותו במכה אחת שתתמיד עד בלי נשוא. והרי כמה דוגמאות: **במכת דם** ראו שה' יתברך שליט על המים. וכן גם בקריעת

ולפי"ז מובן למה אנו מלמדים את כל הארבעה בנים כי לביל זה ה' לימד את כולם.

ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם ה' אלקיכם במצרים לעיניך ה"אור החיים" הקדוש בפרשת בא, על הפסוק: "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתני בם, וידעתם כי אני ה' (שמות יב) כתב יסוד גדול: "אין תכלית הכוונה בהבאת האותות בקרבו לעשות נקמה בפרעה, אלא לחזק האותות שבהם עקר האמונה בלב ישראל, כדי שיהיה רשום בל ישכח לנצח, כי כשיהיה בקרבו של פרעה - יהיה בזכרון בני ישראל לעולם ועד". המכות לא היו בשביל פרעה, אלא בשביל עם ישראל - "וידעתם כי אני ה'". כשהם יראו את המכות שהקב"ה הכה את פרעה, יהיה בכך חזוק לאמונה שבלבם לעולם ועד. במדרש מבאר, שאם היה משה רבנו רוצה, היה יכול במלה אחת לשרוף את פרעה. הרי את המצרי הרג משה באמצעות אמירת השם המפרש, ובאותו אופן היה יכול להרג גם את פרעה ולהוציא את ישראל ממצרים. לשם מה, אפוא, נצרכו עשר המכות? עשר המכות היו למטרה אחת - "וידעתם כי אני ה'" וכדי שאכן כולם ידעו זאת, לא די היה במכה אחת אלא נצרכו עשר מכות דוקא, כי רצה הקב"ה להשריש בלבם של עם ישראל לנצח שהוא שולט על כל הבריאה כולה. משל למה הדבר דומה? טבח המופקד על הכנת סעודות במסעדה או באולם שמחות, איננו כאשה המכינה ארוחת צהרים בביתה. אשה המבשלת בביתה, די לה שתכין סוג אחד מכל מאכל: סוג אחד של דגים, סוג

פרשת בא

במכת כנים ראו שה' יתברך שליט על האדמה, כי עפר הארץ נהפך והיה לכנים, ופגעו רק במצרים ולא בבני ישראל.

במכת שחין ראו שבריאות האדם ותחלואיו, הכל ביד ה' יתברך. נגזר שילקו בשחין מצרים ולקו, ובבני ישראל לא פגע השחין. כי הכל בגזרתו יתברך שמו.

במכת חושך ראו שהבורא ברוך הוא המאיר לארץ בגזרתו יתברך שמו. המאורות מאירים, ובגזרתו יתברך שמו לא יאירו, וימש חושך.

במכת ברד שהיו בה ג' דברים, מטר, ברד ואש מתלקחת ותהלך אש ארצה, ראו שה' יתברך הוא השולח עננים להמטיר על הארץ, ובגזרתו נהפכים מי הגשם לברד. כמו כן ראו שהאש והמים עשו שלום כדי לקיים את גזירתו יתברך.

בזה שהשאלו המצריים רכושם היקר, כלי כסף וכלי זהב ושמלות רכוש גדול אחרי שספגו מכות כ"כ נוראות מחמת ישראל - ראו כי הבוב"ה שליט החן, כמש"כ 'וה' נתן את חן העם בעיני מצרים' החן הלזה הכריחם להשאל, אעפ"י ששכלם לא הסכים לזה בשום אופן.

ובפרשת בשלח: 'וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וגו' ויסר את אופן מרכבותיו' ראו שהבוב"ה שליט על האש ושורף בגזירתו: כי האש שרפה בכל המרכבות

ים סוף, כאשר מי הים נצבו כמו נד והמים היו להם חומה מימינם ומשמאלם.

במכת צפרדע ראו שה' יתברך שליט על הבריות שבמים.

במכת ערוב ראו שה' שליט על חיות הארץ.

במכת ארבה ראו שה' יתברך שליט על הבריות המעופפות, שכולם עושים את רצונו יתברך ונשמעים לגזירותיו. כך למשל, כאשר גזר ה' שיבואו בהמוניהם להשחית מצרים, באו. ולארץ גושן מקום מושב בני ישראל לא העיז אף ארבה אחד לבא. כולם הקפידו לשמור על הגבול, כי כן פקד בורא עולם יתברך שמו.

במכת ארבה ראו גם שהבורא ברוך הוא שליט על הרוח. כי הארבה בא ברוח קדים זה, וכאשר העתיר משה רבינו להסירו, נעתק והלך על ידי רוח ים חזק מאד כמבואר בחומש.

במכת דבר ראו שה' יתברך שליט על חיי בעלי החיים. נגזר על מקנה מצרים שימותו, ומתו. ולעומת זאת ממקנה ישראל לא מת אחד.

במכת בכורות ראו שה' יתברך שליט על חיי האדם. בכורות מצרים מתו כולם בשעה אחת, כאשר התרה משה רבינו בשם ה', ובכורי ישראל חיו.

פרשת בא

ושבו מצרימה", הם ישובו למצרים אך סבלותיהם ועינוייהם, ולמה?! "בראותם מלחמה!" הם ראו נפלאות ה' בהוציאם מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה, והם מפחדים ממלחמה ועוד יסכימו מפחד זה לשוב למצרים?!!

אלא למדנו מכאן מאיר לנו מרן ר' לייב חסמן זצוק"ל, כי האדם מורכב משני כוחות הפכיים מן הקצה אל הקצה, נשמת חיים לו 'חלק אלוך ממעל', וגוף עכור חשוך וגשמי 'עפר מן האדמה' – "סולם מוצב ארצה וראשו מגיעה השמימה", וכל הזמן מתחוללת בתוכו מלחמה בין שני הפכיים אלו, ויכול האדם להתהפך מן הקצה אל הקצה ברגע קט. וזהו "פן ינחם העם בראותם מלחמה ושוב מצרימה" אחרי שהאדם נמצא במרומי מעלה, יכול הוא להתהפך ברגע לשפל שאין כמותו, הוא רק יראה מלחמה ורגשות פחד וגוף ינסו להפילו. לכך על האדם לעמוד כל חייו בחזקת 'לרגעים תבחננו' כל הזמן בהתבוננות ובחינה על מצבו, כי אין לאדם שום בטחון מהרגע לרגע, גם אחרי שהגיע לדרגות גבוהות ונשגבות יכול לאבד הכל ברגע. ומזה נראה גם להיפך כי מדה טובה כפולה וכו', כי גם אם נפל האדם לעמקי שחת, אל לו ליפול ברוחו ח"ו, כי יש בידו לשוב ולעמוד בחפזון נפלא על מקומו הנכון ולקבל שוב מוסרות גופו בידו להטותו לדרך הטוב. הסבא מקלם היה אומר: בני אם תחיו בפשטות תשארם בפשטות! כלומר אם תחיו בלי התבוננות אז ישארו כל מעשיכם כמעשה

רק את האופנים, ושאר המרכבה לא נפגעה (וכן במכת ברד: 'ואש מתלקחת בתוך הברד').

בקריעת ים סוף שמר הים על גזירתו ית"ש ליהפך לחרבה עד שיעבור האחרון שבישראל, ולשטוף ולהטביע את המצרים באופן שלא נשאר בהם עד אחד, כמבואר בפרשה כי גזרתו ית"ש מתקיימת במלואה בלא שום יוצא מן הכלל.

וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים - ראו שהשי"ת משלם מדה כנגד מדה פרעה גזר: 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', והנה פרעה וחילו ומבחר שלישי טובעו בים סוף, וכן אמר יתרו כי עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם. ותרגומו 'ארי בפתגמא די תשיבו מצראי למידן ית ישראל - בה דנינו'

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב להתבונן בכל דבר ודבר ולראות את השגחת הבורא עלינו.

מה החשש הכה גדול שינחם העם

'פן ינחם העם בראותם מלחמה ושוב מצרימה' (שמות יג, יז) וצ"ב וכי אחרי כל היסורים והשיעבוד הנורא שעברו בני ישראל 210 שנים, והנה הם זוכים לראות יד ה' במכות אשר במצרים, בקריעת ים סוף, בהליכתם במדבר כשה' הולך לפנייהם יומם בעמוד אש וענן להאיר ולהנחותם הדרך, ואחרי כל זה - "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים וגו' פן ינחם העם בראותם מלחמה

ליבו! כי מטבע אדם, גם לו יהיה ליבו קשה כאבן, ירעד ויפחד בראותו מכת הברד, וזה האיש עודנו ברשעו - אין זה ממידת אדם, אלא אלוקים גזר עליו להקשותו".

פרשה למעשה

12

מודדין לו", וכך נהג הקב"ה גם עם פרעה. פרעה היה עושה עצמו אלוה ואומר: "לִי אֲרִי וְאֲנִי עֵֽשֶׂתִּינִי" (יחזקאל כט, ג) - אני בראתי את עצמי, ואני מעניק שפע וברכה לנילוס. כיון שהיה עושה עצמו אלוה, היה אומר שאינו צריך לנקבו, ורק בבוקר השכם היה יורד אל היאור ועושה בו את צרכיו, ולעם אמר שהולך הוא לברך את היאור ולהעלות את מימיו. אמר הקב"ה למשה: "לֶךְ אֶל־פְּרֹעֵה בְּכֶקֶר הִנֵּה יֹצֵא לִיאֹר. וְהִנֵּה, בְּבֹקֶר יֹרֵד פְּרֹעֵה לִיאֹר, וּמֹשֶׁה עֹצֵר אוֹתוֹ: "שֶׁלַח אֶת־עַמִּי... (שם טז). אומר פרעה למשה ולאהרן: "תעזבו אותי עכשיו, תבואו אחר כך..." אבל משה מעכב אותו עד שלא יכול עוד לעצור בעצמו, ונאלץ לפשוט את בגדיו וללבוש בגדים אחרים... בגלל הגאווה שהתגאה השפיל הקב"ה את פרעה עד עפר. וזהו שכתוב: "רֹמְמוּ מַעַט" (איוב כד, כד),

ואמרו על כך חז"ל (סוטה ה"א): "כל אדם שיש בו גסות הרוח - לסוף מתמעט". מי שמרים את עצמו - סופו שהקב"ה ממעט אותו. וזהו המשחק ש"שיחק" הקב"ה בפרעה ובמצרים - במשך כל ימיו היה פרעה משחק

קוף בעלמא! והארכנו בזה במק"א שפרעה לא היה מתבונן ולכן הוא נפל. אֶת־אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם (שמות י, ב). פירש רש"י: "התעללתי - שיחקתי, כמו 'כי התעללתי בי' (במדבר כב, כט)". ויש להבין, מדוע מכוונת המכות הקשות שהוכו בהן המצרים, בלשון "משחק"? איזה משחק יש במכות הנוראות הללו? כדי לענות על כך מזכיר קושיה נוספת:

ה' יתברך יכול היה להביא על המצרים מכה אחת נאמנה וקשה, שתגרום להם לשחרר מייד את ישראל. מדוע, אפוא, הביא עליהם הקב"ה עשר מכות שונות, עד שאמר פרעה: "קוֹמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אֲתֶם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִכּוּ עִבְדוּ אֶת ה' כְּפִדְבְּרָכֶם" (שם יב, לא) הגמרא (סנהדרין ק"ע"א) מביאה את דברי רבי מאיר: "במידה שאדם מודד - במידה שאדם מודד בה מודדין לו

נפשו, ביקש ממשה ואהרן: "הֲעֵתִירוּ אֵלַי ה' וְרַב־מְהִיֵּת קִלְתֵּי אֱלֹקִים". (שם ט, כח) איך יתכן, אפוא, שקולות אלוקים אלו לא פשטו את עקמומיות ליבו? זאת ועוד, טבע העולם שנטושה בו "מלחמה" בין האש לבין המים, ואילו כאן: פלאי פלאות! המים והאש "עשו שלום": "ותהלך אש ארצה", "ואש מתלקחת בתוך הברד". האש אינה ממיסה את הברד, והברד אינו מכבה את האש... מי יכול לראות "מראות אלוקים" כאלו, ולמרות זאת להישאר

במרו? אומר ה"אור החיים" הקדוש: "'באֵל־פְּרֹעֵה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לְבָבוֹ", פרוש: מעתה תשכיל לדעת כי אני הוא שהכבדתי את

פרשת בא

הרב אלבז האור לחיים בא תש"פ משחק
אין לו מטרה כך פרעה העבדי אותם בלי
מטרה הוא קיבל מכות בלי מטרה

שיחות הרב פינקוס חנוכה עמ' קנז-ז

מהי עבודה ומהו שחוק עבודה עניינה
עשיית מעשים למען מטרה מסויימת אדם
בונה ובונה על מנת שבסופו של דבר יקום בנין
שחוק עניינו הפוך בתכלית פעולות ללא
קביעת מטרה מסויימת פעמים רואים אנו ילד
משחק בכדור הוא זורקו מצד אחד לשני והוא
רץ ומקפץ אחריו בשמחה וגיל אם באותה
שעה ממש אביו היה מבקשו ליטול את אותו
כדור ממקום אחד ולהניחו במקום אחר

יתכן כי היה עונה לו שאין לו כה לעשות
זאת אבל לשחק באותה צורה יש לו כח ביאור
הענין הוא כי הנה הדבר הנפלא ביותר שקיים
במציאות הוא החיים בעצמם דבר זה ניתן
להבחין אצל אדם שאינו יודע לשחות שנפל
לתוך הנהר הגועש והוא כבר כמעט טובע
ופתאום בדרך נס הוא מצליח לעלות על שפת
הנהר באותה שעה חש הוא כמה נפלאה היא
כל נשימה ונשימה הקב"ה נקרא אלקים חיים
והמקור לחיי כל האנושות מגיע ממנו יתברך
כי עמך מקור חיים תהלים לו י לכן גם החיים
הנם התענוג המופלא ביותר כי אין לך ביטוי
חזק יותר למציאות הקב"ה בתוכנו יותר מעצם
החיים בשעה שאדם עושה מעשה עבור
מטרה מסויימת הוא עדיין אינו משתעשע
בעצם היותו חי הנאתו תושג רק לאתר מן
כשתוגשם המטרה משחק פירשו עשיית
מעשה שבעצם עשייתו אדם חש שהוא שחוק
שמח בעצם חיייו כשהוא נוטל כדור וזורקו אין

על הבריות, ועושה עצמו עבודה זרה, כאילו
הוא בעצמו האלוה והמקיים (כך היתה
מחשבת פרעה). אמר לו הקב"ה: "אתה
עושה שחוק כאילו אלוה אתה? אני אראה לך
מהו משחק... אתה מעמיד עצמך, כאילו אתה
הוא המקיים והמשפיע? בוא נראה אם אתה
יכול לקיים משהו!" זאת ועוד: פרעה היה
מתעלל בישראל ומצחק בהם, מעביד אותם
בעבודות שאין להן קיום ורודה בהם עד שהיו
מתמוטטים, ולכן גם את עונשו קיבל בדרך
שהיה בה שחוק. הקב"ה הביא עליו את מכת
דם, ואז עצר אותה והביא עליו צפרדעים, וכך
הלאה... עשר מכות שונות ומשונות שבאו
והלכו, ועשו לשחוק את פרעה ואת מצרים.

כך לדוגמא במכת צפרדעים אמר פרעה:
לא אכפת לי מהן! הוא תלה שלט: לכאן לא
יכנסו צפרדעים, היו לו חומות בצורות, שהיו
אמורות למנוע מהצפרדעים להיכנס לארמון.
מה עשה הקב"ה? הורה לצפרדעים להיכנס
לתוך העיסה של הלחם שהיו מכינים לפרעה.
היה פרעה אוכל את הלחם ומרגיש שמגרד לו
משהו ליד פיו, מזיז הוא את הגוש המוזר
ומגלה

צפרדע קטנה הנכנסת בקליעה ישירה
לתוך גרונו... הוא מתחיל לצעוק ולילל - איך
נכנסו לפה הצפרדעים? והופ, צפרדע נוספת
נכנסת לתוך פיו... הצפרדעים ניצחו!... כך
עשה ה' יתברך צחוק והיתול במצריים, ופרעה
- שעשה עצמו אלוה והיה מצחק בישראל -
קיבל את עונשו.

פרשת בא

ולאחר מכן הוסיף "ועמי הַרְשָׁעִים" (שם ט, כז). על האני שלי איני מוותר, ועמי - תעשה בהם כרצונך. לוותר על ה"אני" - זאת העבודה הקשה ביותר בעולם. כל חייו של האדם נעים סביב ה"אני" שלו, כל המחלוקות בעולם מסתובבות סביב השאלה איפה "אני", מה "אני", ומי "אני", ואני ואני ואני... הלוואי, שנזכה לוותר על ה"אני הכבדתי" ולהפוך אותו ל"מי אנוכי", ובכך נטהר את ליבנו ונפתח אותו, שלא יהיה כה כבד ואטום! לפעמים שומעים אנו קול חזק של רעם, ואחריו עוד רעם, ואז נראה לנו כאילו העולם עומד להחרב... חז"ל (ברכות נט ע"א) אמרו: "לא נבראו רעמים, אלא לפשוט עקמומיות שבלב". הברד במצרים היה מלווה בקולות אדירים. פרעה בעצמו, בהתחננו על 676 נפשו, ביקש ממשה ואהרן: "העֲתִירוּ אֵלַי ה' וְרַב מְהִיֵּת קִלְתְּ אֱלֹקִים". (שם ט, כח) איך יתכן, אפוא, שקולות אלוקים אלו לא פשטו את עקמומיות ליבו? זאת ועוד, טבע העולם שנטושה בו "מלחמה" בין האש לבין המים, ואילו כאן: פלאי פלאות! המים והאש "עשו שלום": "ותהלך אש ארצה", "ואש מתלקחת בתוך הברד". האש אינה ממיסה את הברד, והברד אינו מכבה את האש... מי יכול לראות "מראות אלוקים" כאלו, ולמרות זאת להישאר במריו? אומר ה"אור החיים" הקדוש: "בא אֵל פְּרָעָה כִּי אָנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ", פרוש: מעתה תשכיל לדעת כי אני הוא שהכבדתי את ליבו! כי מטבע אדם, גם לו יהיה ליבו קשה כאבן, ירעד ויפחד בראותו מכת הברד, וזה האיש עודנו ברשעו - אין זה ממידת אדם, אלא אלוקים גזר עליו

לו שום סיבה לעשות כך זוהי תנועת היים טבעית ובזה הנו מרגיש שהוא חי וכך גם בשעה שהוא מקשיב למוזיקה אין לו בכך מטרה וזוהי הנאה מעצם החיים הנאה מעצם החיים נקראת שעשוע עכ"ד.

לפי"ז זוהי מטרת השחוק והשעשוע שה' עשה מפרעה כנגד מב שהוא העבדי את עמ"י חנים

בין סרעה ליוסף הצדיק יוסף הצדיק אומר התחת אלוקים אנכי והכל בענווה

וכן הוא יוסף שנעשה מלך והכל מפני שנשאר ענו

ואילו פרעה כולו אני כי אני הכבדתי את לבו (שמות י, א). פרעה מקבל מכות נוראות בזו אחר זו, ובכל זאת אינו נכנע. ומדוע ליבו קשה כל כך? "כי אני הכבדתי את ליבו" - ה'אני' שלו - "אני ואפסי עוד" (ישעיהו מז, ח), הוא זה שמכביד את ליבו. מה, שאני אכנע? מה פתאום! בשביל ה'אני' הזה - הוא מוכן לאבד הכול. אם רק יוריד אדם מעט מה"אני" שלו, ישתנו כל חייו לטובה! בלא ה"אני" שמכביד את הלב יסדרו בקלות כל העניינים: שבין הבעל לרעייתו, בין אח לאחיו, בין האדם לחבריו... ה"אני" מכביד את ליבו של פרעה. משה רבנו לעומתו מקטין את ה"אני" שבו ואומר: "מי אנכי כי אלך אל פְּרָעָה" (שמות ג, יא) - מי אני? גם כאשר משה מתפלל על ישראל לאחר חטא העגל הוא אומר: "ואם אין" (שם לב, לב) - הרי אני בסך הכל אין! אמר פרעה הרשע המרושע: "ה' הצדיק ואני",

פרשת בא

ומאחרינו, דהיינו שתי קצוות, ונשוב כו' לילך במיצוע". ומבואר שזקוקים למדת הגאון לעבודת השם, ומאידך אסור להתגאות במותר התאוה. הקושי הוא למצוא את האיזון הנכון בין זה לזה, ועל כן תפילתנו: "ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם", כלומר שנתגאה רק לצורך עבודת ה', אך שלא ניכשל במדת הגאון לענינים אחרים. ועוד ביאור ענין השחוק י, ב: ולמען תספר וגו' את אשר התעללתי במצרים. פירש"י התעללתי שחקתי כמו שאומר בלעם לאתונום במדבר כב, כטם כי התעללתי בי. וענין השחוק, שרצון הקב"ה שיספרו שהוא שיחק במצרים, משום שרצון הקב"ה שלקחנו מבית עבדים ממצרים להיות עבדים לו יתברך רצונו שנעבוד את הקב"ה לא משום שהוא הערך העליון והחשוב שיש בחיים אבל נעריך גם דברים אחרים שהם גם חשובין בעינינו, אלא נדע ונשכיל ששאר הדברים אחרים אין להם חשיבות כלל וכלל, וכיון שישראל כשהיו משועבדין תחת מצרים היה בליבן הערכה וחשיבות למצרים, היה צריך הקב"ה לשחוק ולהתעלל במצרים להראות שאין להם חשיבות כלל וכלל. שזה כל עניינו של שחוק וליצנות להראות שאין לו חשיבות ומציאות כלל, ולפיכך ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודה זרה דשריא. ששמעתי מהג"ר יאיר עיני שליט"א

להקשותו". ומטארת יצי"מ להרחיק השאור אם שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מכתבם וגו' (יב, טו) שאור רומז למדת הגאון, כידוע, ועיין ספר החינוך) פרשת ויקרא מצוה קי"ז (ז"ל: "ועוד - שמעתי טעם באיסור שאור ודבש, לפי שהשאור מגביה עצמו... ולכן נתרחקו, לרמוז כי תועבת ה' כל גבה לב" וכו'. והנה "רבי אלכסנדר ב"ר דמצלי אמר הכי: 'רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך. ומי מעכב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות. יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם" (ברכות יז ע"א). הרי שתלה את העיכוב לעשות רצונו יתברך למרות ש"רצוננו לעשות רצונך" בשתי סיבות: אם "שאור - - שבעיסה". במ "שעבוד מלכיות". וביאר מהרש"א בחידושי אגדות: "הכונה בזה, כמו שכתב הרמב"ם בשמנה פרקים, שיש לאדם לילך במדותיו ובמעשיו בדרך המיצוע. והנה היצר הרע מסית שילך האדם בקצה האחד במותר לו, כגון להתגאות ולהתנהג במותר התאוה, ועל כן מדמה ליה לשאור שבעיסה, שמגביה את העיסה ועושה אותה יותר מכמות שהיתה. וההיפך, - השעבוד מלכיות עכו"ם מכריחים לקצה שני, שאין מניחין לישראל להתגאות, אבל - משפילים אותם בתכלית השפלות, וכן מחסרין מהם כל טוב אף דברים הצריכין להם - לעבודת ה'. וזהו שאמר 'שרצוננו לעשות רצונך' לילך דרך המיצוע. אבל מי מעכב? כו', - ששנים אלו מעכבים, שזה חפץ בקצה זה וזה חפץ בקצה זה. יהי רצון שתכניעם מלפנינו

פרשת בא

וכך היו משחקים עליו. והיה מהלך מחצר לחצר ומייבב כמו קוף וצועק: "קומו צאו מתוך עמי וגו', גם צאנכם גם בקרכם קחו ולכו" (שמות יב, לא-לב). דהיינו, משום שירא פרעה לנפשו כי היה בכור.

וכשמצא את משה, בא פרעה והתחנן לרגליו שיצא עם ישראל תכף ומיד, כי אמרו כולנו מתים.

אמר לו משה: אנו מצוים שלא לצאת מפתח הבית עד הבקר, ולא נצא כגנבים! בלילה, אלא נמתין עד הבקר לעיני כל מצרים! בא פרעה והתחנן לפניו שישאיר אותו בחיים כי הוא בכור.

השיב לו משה: אל תירא, אתה לא תמות כי הקדוש ברוך הוא ישאיר אותך בחיים כדי שתראה את הניסים והנפלאות ותדע גדולתו של הקדוש ברוך הוא!

ושוב אמר לו פרעה: אף על פי כן אני מבקש שתצאו מיד, כי כל רגע שאתם נשארים, המצריים ממשיכים למות.

ענה לו משה: אם אתה רוצה שהמכה תפסק, עליך לומר בקול רם שישמעו כל המצרים: "הרי אתם בני חורין ואתם עבדי הקדוש ברוך הוא!"

פרעה אמר דברים אלו, ושמעו כל מצרים, כי הקדוש ברוך הוא הגביה קולו של פרעה בכל מצרים!].

כוחה של פגיעה ומידות רעות

והעיר על זה הגאון ר' איזיק אוזבנד בספרו לקח דעת 'והנה שנים רבות כבר עברו מהמעשה של משה רבינו עם דתן ואבירים, ועדיין לא פג כעסם על שקראם רשעים, ועד

ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות (י כח)

וכתב בתרגום יונתן 'ארום בימא דאת חמי סבר אפי יתקוף רוגזי בך ואמסור יתך ביד בני נשא אילין דהוו תבעין נפשך למיסב יתה'. והכוונה שימסרנו להריגה ע"י דתן ואבירים שהם היו האנשים המבקשים רעתו. ולמה דווקא על ידיהם כי זהו הנקמה הגדולה כי הם שונאים אותו.

[וה' השיב לפרעה כנגד זה שהוא בעצמו הלך וחיפש היכן משה כשקרא פרעה למשה ואהרן באמצע הלילה נשמע קולו למרחק של מאתיים פרסה 921.6 ק"מ תרגום יוב"ע שמות יב לא

כמבואר במדרש (יל"ש שמות רמז ר"ח) 'ובאותו לילה קם פרעה והחל לסבב בבתי עבדיו, וברחובות העיר, וחפש את משה ואהרן וצעק בקול גדול: "משה ואהרן! היכן אתם?" כי באותו לילה נשארו משה ואהרן ללון בתוך מצרים, וכששמעו בני ישראל את קולו של פרעה, פתחו את חלונותיהם והיו אומרים לפרעה: מה תבקש? לפי שאסור היה לשום ישראל לצאת מפתח ביתו עד בקר.

ואמר להם פרעה: אני מחפש את משה ואהרן!

אמרו לו: לך באותה סמטה שהוא גר שם. והוא הולך וצועק: משה ואהרן היכן אתם? והיו בני ישראל משיבין לו: לא כאן גרים משה ואהרן. לך לחצר אחרת ותמצא אותם שם.

- הפגיעה נחקקת בנשמתו לאורך ימים ושנים, וככל שירצה האדם לשכוח - הוא זוכר זאת תמיד, זה כבר טבוע בו: פלוני ביזה אותי! קשה מאוד לשכוח, ואפילו אם אדם רוצה - הוא אינו יכול. גם אם הצליח להתגבר על הכאב ולסלוח, קשה לו לשכוח!

זכרוני כשהייתי נער בן ארבע עשרה בישיבה קטנה, פעמים רבות היה ראש הישיבה הגאון רבי מאיר דב רובמן זצ"ל, מכבד אותי לעבור לפני התיבה ולהיות חזן. הקב"ה חנן אותי בקול יפה, ומכיוון שלמדתי להתפלל מחזנים אשכנזים - התפללתי בנוסח זה, וראש הישיבה היה נהנה מכך, ואפילו האשכנזים שהיו בישיבה נהנו לשמוע אותי. אבל היה בחור אחד שלא נהנה מהחזנות שלי. אני זוכר שיום אחד לאחר שגמרתי את התפילה, וקבלתי ברכות 'יישר כח' מרבני הישיבה וגם מכמה חברים, ניגש אלי אותו בחור ואמר לי: "אתה מחזן בקול של תרנגול" ... בדיוק כך... זה כל כך כאב לי עד שהתחלתי לבכות.

אמרתי בליבי: 'מה הוא רוצה ממני? מה עשיתי לו? והלא שמעתי חזנות יפה וטובה וכולם נהנו, מדוע הוא אומר לי כך?'. כאב לי כל כך! לאחר מכן גערתי בעצמי: "נו, שכח מזנה!". החלטתי למחול לו ולא להקפיד עליו, אולם לא יכולתי לשכוח את דבריו. בכל פעם שראיתיו נזכרתי בעלבון הצורב. ועד היום, אחרי חמישים שנה ויותר, הדבר חקוק בזכרוני... כ מה כוח יש לדיבורים שלנו, וכמה עלינו להיזהר לא לקלקל בהם! עכ"ד.

כדי כך שברצונם להרגו. ואף שהיו על סף הגאולה במכה המכות ומשה הוא השליט להוציא את בני"י ממצרים, וכבר נסתלק מהם עול העבודה הקשה, וכל בני"י שמחו במעשה משה, ועוד שאם יעמדו דתן ואבירם נגד משה, ודאי שיעמדו נגדם רבים להרגם. ואף משה עצמו בגבורתו יוכל לעמוד נגדם או להרגם בשם המפורש, ובכל זאת חפצים דתן ואבירם לפגוע במשה. וחזינן מכאן את גודל הרושם של בזיון אשר אינו נמחה ולא נשכח, והצלת העם כולו אינה נחשבת בעיניהם לכלום. וכמש"כ בנדרים (כב): כל הכועס אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו! עכ"ד.

מכה תתרפא אך דיבורים מכאיבים לעד

סיפר הרה"ג רבי ראובן אלבז שליט"א בספרו 'משכני אחריו', אמרו חז"ל (בבא מציעא נח ע"ב): "גדולה אונאת דברים מאונאת ממון", כלומר נדרשת מהאדם זהירות יתרה שלא לצער ולהונות בדיבור, אף יותר מהזהירות הנדרשת מאונאת ממון, שגם היא חמורה מאד. אחת הסיבות לחומרת אונאת דברים היא שלא ניתן להשיבה, והשפעתה על הנפגע נשארת שנים רבות. על כך נאמר בדרך מליצה: "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, מכה תתרפא, ודברים יש להם קיום..."

כלומר, אדם קבל מכה או נפצע, כואב לו, אבל על פי רוב המכה תתרפא תוך תקופה קצרה. כמה מכות קיבלנו בידיים וברגליים ואפילו בראש... מי זוכר בכלל... אבל דיבורים שגרמו צער יש להם קיום! קשה למחוק את רישומם! כאשר אדם מבזה ומכלים את רעהו

סוטר לועו של שכינה, שמדובר שסוטר לו ומביישו, ובושת זה פגיעה בכבוד, והכבוד שייך לצלם אלוקים שהיא נאצלת מהשכינה, ולכן זה כאילו כאילו סוטר לועו של שכינה.

דברים נוראים, וצריך להיזהר מאד, יש מלמדים או הורים שאומרים אני לא נותן פאצ' לילדים, הוא גיבור גדול שהוא לא נותן פאצ', אבל במקום זה הוא אומר מילה אחת שפוגעת בילד, והרבה פעמים זה אלף אלפי אלפים יותר גרוע ממי שנותן לילד מכות לפעמים, לפעמים צריך לתת לילד פאצ' קטן לא באופן קבוע, פעם בכמה חודשים צריך איזה פאצ' קטן, אבל כשפוגעים בכבוד של הילד אפשר לקבור אותו לכל החיים. יש הרבה סיפורים, שפגיעה בכבוד מהמלמד, או מהאבא, או מחברים, זה פגיעה לכל החיים.

רבתי, מילים לא שוכחים. זה אומר התורת חיים, נורא ואיום, פגיעה בכבוד זה פגיעה בצלם אלוקים. וזה מה שכתוב פה ברש"י: חברך שהוא בדמות יוצרך על אחת כמה וכמה, כתוב פה ממש את דברי התורת חיים, לפגוע בצלם אלוקים זה יותר חמור ממי שיורק על המזבח.

והיסוד הזה כמעט מפורש בפסוק, בפרשת נח (בראשית ט, ו) נאמר: שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלוקים עשה את האדם, אומר ר' איצ'ל וואלז'ינר: מה זה שופך דם האדם באדם? שפיכות דמים פנימית, שהדם נשפך בתוך האדם. מתי זה שפיכות דם כזו? מי שמבייש את חברו. שמה קורה כשהוא מתבייש? אזיל סומקא ואתי חיוורא, כל הדם בורח מהראש ויורד – אזיל סומקא, ועל

יש להוסיף מש"כ הרב אליהו דיסקין שליט"א (אוסף גלינות יתרו תש"פ)

רבתי, הזכרנו בפרשת נח ונחזור על זה לחיבת הקודש, מה שאומר התורת חיים בפרק החובל דברים נוראים. ההלכה היא שהחובל בחבירו חייב בחמשה דברים נזק, צער, ריפוי, שבת, בשת, ומבואר במשנה במסכתא בבא קמא (צ, א) שיש דברים שחז"ל עשו קצבה לשיעור הבושת, שהסוטר לחבירו ברבים נותן לו מאתיים זוז, ואם סטרו לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז. אתם יודעים כמה זה מאתיים זוז? מאתיים זוז מבואר במשנה בפאה (ח, ח) זה שיעור מחיה של אדם לשנה. כמה זה מחיה של אדם בודד לשנה היום? רק יחידה בקרית ספר עולה לו קרוב לאלפיים שקל שכירות לחודש, היום מחיה של אדם לחודש זה לפחות ארבעת אלפים שקל, ולשנה זה יוצא קרוב לחמישים אלף שקל, זה שיעור של מאתיים זוז היום, וארבע מאות זוז זה קרוב למאה אלף שקל, ואת כל זה חייבים לתת רק בגלל סטירה אחת, למה זה כל כך חמור?

אומר התורת חיים דברים נוראים, דברים שמצוה לפרסמם, הוא אומר: מי שנותן לשני מכות רצח, פוצע אותו קשה, הוא פוגע בגוף שלו, אולם הוא לא פוגע בנשמה. אבל מי שפוגע בכבוד של השני, כבוד זה שייך לנשמה, כבוד מצאנו בכמה מקומות שזה כינוי לנשמה, "עורה כבודי", "למען יזמרך כבוד", הכבוד זה הנשמה, והנשמה היא צלם אלוקים, חלק אלוק ממעל, ולכן חז"ל הקדושים אומרים (סנהדרין נח, ב): הסוטר לועו של ישראל כאילו

את השכינה, ולכן מכך שנאמר ש"מכבד" אכבד" מבואר שהמכבד את הבריות הוא מכובד. והם הם דברי התורת חיים. ומדבריו התפעלותי, שלכאורה המשנה היתה צריכה לפרש את דבריה, שהרי המשנה נכתבה גם לבעלי בתים, והיו צריכים לבאר שהמכבד את הבריות הוא מכבד את השכינה, מפני שהכבוד שייך לנשמה, והנשמה היא צלם אלוקים. ומכך שסתמה המשנה ולא ביארה בכלל, מבואר שזה היה פשוט אצל חז"ל ואינו צריך לפנים שהמכבד את הבריות הוא מכבד את השכינה, ומי שמבייש יהודי הוא מבייש צלם אלוקים, ולכך לא צריך ראייה כלל. עכ"ד.

למה לא מתו דתן ואבירם

ונקדים מה שצריך להבין בזכות מה לא מתו 'דתן ואבירם' בשלשת ימי אפילה? הרי בשלשת ימי האפילה מתו כל הרשעים שהיו בכלל ישראל, כמו שרש"י מביא (שמות י' כב. יג יח). איך דתן ואבירם ניצלו? הרי תמיד הם הציקו לכלל ישראל. כשמשנה רבינו ע"ה יצא מהארמון של פרעה, ורעה בסבלות בני ישראל, (שמות ב' יא), ומפרש רש"י: 'נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם'. להיות מצטער בצערם. משה רבינו ע"ה יכל להיות 'נסיך מלכותי', פרעה גידל אותו כבן, היה יכול לשבת שם בביתו, ביארמון' ולהשתעשע עם כל השעשועים של הניסכים', לנסוע עם לצאת בצערם? משה רבינו ע"ה היה נותן כתף לכל אחד ואחד, היה נושא אתו בעול וב'טיט', ואומר 'מי ייתן מותי תחתך' (שמות רבה פ"א ס"ז). זה היה משה רבינו ע"ה).

זה נאמר: שופך דם האדם באדם - דמו ישפך, הוא חייב מיתה, כמו רוצח. ומשום כך שיטת רבינו יונה, שהטעם שנח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים, מפני שעל מלבין פני חבירו ברבים צריך למסור נפש, ואפילו שדין יהרג ואל יעבור נאמר רק על שלוש עבירות חמורות? אומר רבינו יונה: מלבין פני חבירו ברבים זה אבירייהו של שפיכות דמים, ולכן יש גם על זה יהרג ואל יעבור.

ומה ההמשך של הפסוק, "שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלוקים עשה את האדם", כתוב פה את היסוד של התורת חיים, שהטעם שלבייש את השני חמור כל כך שנאמר על זה דמו ישפך, מפני ש"בצלם אלוקים עשה את האדם", הכבוד שייך לנשמה, וכשפגעת בכבוד של חברך פגעת בנשמה שלו, והנשמה היא צלם אלוקים.

שמעתי פעם מר' אהרן חדש בשם אביו המשגיח ר' מאיר חדש, פשט במשנה באבות (ד, א), המשנה אומרת: איזהו מכובד המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל א' ב, ל): כי מכבד אכבד ובוזי יקלו. שאל ר' מאיר חדש שהמשנה הזאת לכאול לא מובנת, שכן פתח בכד וסיים בחבית, המשנה אומרת 'איזהו מכובד המכבד את הבריות' ומביאה לכך ראייה שנאמר "כי מכבד אכבד", מה הראיה משם הלא הפסוק מדבר כל 'מכבדי' מי שמכבד את השכינה, ומה הראיה למכבד את הבריות?

אלא אמר ר' מאיר חדש, מבואר כאן שמי שמכבד את הבריות הרי זה מכבד את השכינה, ומי שמבזה את הבריות הוא מבזה

מכות כדי להקל העבודה מעל בני ישראל, וכדאיתא שם בדברי ר' יוחנן על מה שאמרו למה הבאשתם את ריחנו כי מן המכות שהכנו אותן המצרים היה ריחן מביאש. והשוטרים האחרים שמסרו עצמם על ישראל וסבלו מכות עליהם וכמ"ש ויוכו שוטרי בני ישראל, אלה זכו שיהיה רוח הקדש שורה עליהן, כמובא שם במדרש רבה. ודתן ואבירם שלא זכו למעלות רה"ק מפני שהיו מחרפין ומגדפין בהצותם על ה' ועל משה, בכל זאת הזכות הזו על מה שהיו מוסרים נפשם וסבלו יסורי הגוף כדי להקל העבודה מבני ישראל, היה תולה להם שלא ימותו בג' ימי האפלה, כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה על הטוב שעשה, 'מי גר אתך עליך יפול' (ישעיה' נ"ד) ולא יכולין להשוות אותן להפושעים שבישראל שנזכרו שם שהם פטרונים מן המצרים והם במצרים עושר וגדולה ולא רצו לצאת ממצרים, אלה מתו בג' ימי אפלה כי אלה לא השתתפו בצערן של ישראל ולא לקחו חלק בהעבודה הקשה, אבל דתן ואבירם שלא רצו לצאת יחד עם משה וישראל כמ"ש, ואישתיירו בארעא דמצרים לפי שעה, זכות המצוה תלה להם לעבור את הים.

ואפשר לומר שהאמירה של פרעה לדתן ואבירם היה רק לתכלית שיעשו רצונו שילכו לפניו למחנה ישראל להסית אותן שישובו למצרים, ונראה שכן עשו וכמו שכתוב ויאמרו אל משה מה זאת עשית לנו וזאת היה ע"י הסתה של דתן ואבירם, וכדאיתא בשמות רבה על הפסוק והנה שני אנשים עברים נצים שהן הם דתן ואבירם שהמרו על הים בים סוף. וכן איתא שם במדרש תנחומא ע"ש. והן

משה רבינו ע"ה רואה שנים מתקוטטים, התחיל לדבר איתם: 'ויאמר לרשע למה תכה רעך' (שמות ב יג). והם עונים לו: 'ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו? הלהרגני אתה אומר?' (שמות ב יד). ומי הם היו? מי אלה שעומדים ומקטרגים כנגד משה רבינו ע"ה? דתן ואבירם (רש"י שם). מי אלה שהותירו מה'מן' (שמות טז, כ), דתן ואבירם (רש"י שמות ב, יד. טז כ). בפרשת בשלח, כתוב: 'ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים' (שמות יד יא), וכו', תלונות ותלונות, מי אמר זאת? דתן ואבירם (מדרש הגדול פר קורח עמוד רסט). כאשר כלל ישראל יוצאים ממצרים, נאמר: 'ויאמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ' (שמות יד ג), אומר התרגום יונתן (שם), לדתן ואבירם פרעה אמר. הם נשארו במצרים. אחר כך הם ניצלו. איך ניצלו? אני לא יודע. מה קרה איתם בקריעת ים סוף שהם ניצלו, אני לא יודע. [א"ה: בספר באר מים חיים (פר בשלח יד כט, ופר' קורח טז יג) כתב שנעשה להם נס קריעת ים סוף לבדם. ע"ש. וע"ע בקובץ התורני עץ חיים (חלק כה עמוד תיא והלאה). ע"ש]. עד קורח יש לנו 'לווי' של דתן ואבירם (במדבר כו ט), כל הזמן הם הרודפים והמצרים של כלל ישראל.

כיון שהיו משוטרי בני לכן ניצלו

אלא המהרי"ל דיסקין (עה"ת בשלח בד"ה ואמר) כתב 'ליישוב עפ"י דברי המד"ר (פ' שמות) דמשמע משם שדתן ואבירם היו בין השוטרים שמסרו עצמן על ישראל וסבלו

יד סי ג), הם התייאשו מן הגאולה, אמרו טוב לנו כאן לשבת אצל פרעה המלך, שהוא נותן לנו כל יום 'בצלי ו'לחם', 'אני מקבל מכות אבל זה טוב ליי, הם - נתייאשו מהגאולה, לכן מתו בשלשת ימי אפילה (שם). אבל דתן ואבירם לא התייאשו. זה הנקודה הטובה שהיה אצלם, שעזרה בעדם, שהם ניצלו בשלשת ימי אפילה.

השכר העצום המגיע לכל המצפה ומייחל לגאולה הקרובה במהרה רואים כאן יסוד גדול, איזה שכר הקב"ה נותן למי שמצפה לגאולה' ולא מתייאש מה'גאולה' (בב"א). עם כל ריבוי ה'דוחק' וכל ה'גזירות' וכל ה'צרות', אבל עדיין הוא 'מצפה', הוא 'מחמד' לצאת ממצרים, לצאת מהשעבוד, זוכה להינצל מהכל. זה מוסר לכל אחד ואחד שלא תיפול רוחו עליו. ברוך ה' אנחנו לא כמו 'דתן ואבירם'..

רואים עד כמה גם רשעים כמו דתן ואבירם ה' מסתכל על הדבר הטוב שלהם ועוד הביא בשיחות הרב בן ציון קוק שליט"א על פסח מיישב החתם סופר (שם) כי אכן היו צריכים למות בשלשת ימי אפילה, אך הקב"ה השאירם בחיים, כדי לזכר על ידם את משה רבינו. אשר בעקבות הלשנתם, ברח ממצרים וקרוב לששים שנה גר במדין עם חתנו, שם הזדכך והתעלה לדרגת נביא והגואל צדק של עם ישראל. ושוב בכל תחנות חייו, המשיכו להצר את צעדיו, ולהמרות את פיו, כיון שאפילו משה רבינו זקוק לזיכור הזה. אדם לא יודע כמה כל הלוחמים נגדו, הם לטובתו. והרי הוא כאותה איילה הכורעת

הם שאמרו (במדבר י"ד) נתנה ראש ונשובה מצרים כדאיתא שם במד"ר וכו'. אבל רדיפת פרעה לישראל עשה רושם גדול עליהם שחזרו כולם בתשובה וכמבואר בדרשות חז"ל ופרעה הקריב, רדיפתו הקריב את לבבות בני ישראל לאביהם שבשמים וחזרו כולם בתשובה וגם דתן ואבירם היו בכלל השבים בתשובה שלמה לפי שעה זכו לעבור את הים יחד עם כל ישראל וגם זכו לגלוי שכונה, במ"ש ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכו' עכ"ל

ורואים שלמרות שהסיבה שהם ניצלו כי הם היו שוטרי בני" המוכים, ומוכח עד כמה הם דאגו לעמ"י מ"מ כאשר פגעו בכבודם הם נטרו לנצח וגם במחיר שזה יעכב את גאולת עמ"י. וכמו שהרחבנו לעיל. רואים את היסוד שלמרות שהאדם עשה העבירה אבל מ"מ על המצוה יקבל שכר.

כי הם לא התיאשו מן הגאולה

ועוד תירצו רבותינו בעלי התוספות על התורה (מושב זקנים, פר' קורח עמוד תסב, וכו"ה בהדר זקנים פרשת בא דכ"ח ע"ד בשם הפירוש המיוחס להרא"ש על התורה פרשת בא) שהם שואלים את השאלה הזאת, הם אומרים דבר פלא: אמת שהם היו רשעים והיו מציקים ורודפים לכלל ישראל, ורדפו את משה רבינו ע"ה. אבל הם לא נתייאשו מן הגאולה של כלל ישראל שיצאו ממצרים, והזכות הזו עמדה להם.

כל אותם אלו שמתו בג' ימי אפילה הם לא רצו לצאת (רש"י שמות י' כב, שמות רבה פר

לומר 'זה ה' קוינו לו', והיינו שישועת ה' תבא לאלו שקיוו לו. ויש לומר דגאולת מצרים היתה גם כן בזכות החיכוך והצפיה לה, ועל כן אותן הרשעים שלא היו רוצים לצאת, ולא חיכו ולא ציפו לגאולה שתבא, לא היו ראויים ליגאל, ועל כן מתו במצרים קודם זמן הגאולה. הרב דוד פינשטיין קובץ גליונות בא התש"פ

ניצלו כדי ללמד על מי שמת עד כמה היה גרוע

אבל העולם אומרים - (וכן הוא במדרש החפץ שמת ב יג עמוד רעג) - תירוץ אחר למה דתן ואבירם ניצלו? פשוט מאד, הקב"ה במיוחד השאיר אותם, כדי שאם יקומו אנשים ויאמרו: 'למה מתו אותם רשעים בשלשת ימי אפילה? לא חבל עלהם? מי יודע איזה אנשים טובים היו יחד איתם?!'. אומרים להם: 'תראו דתן ואבירם נשאר, ואלה - כמו אלה. הם נשתיירו משלשת ימי אפילה. ויש לנו כלל: 'כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד - לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא', וזה דתן ואבירם שהם היו ביכלל של הרשעים שמתו בשלשת ימי החשיכה, ולמה הם יצאו מן הכלל? ללמד על הכלל כולו: כולם היו כמו אלה!'. יש הרבה מה ללמוד מדתן ואבירם..

המקדש הלוי עמ' רלו ונראה לומר שדתן ואבירם בודאי לא היו טובים יותר מאותם רשעים אלא גרועים יותר לפיכך לא רצה הקב"ה לזכותם במיתה נסתרת כמו זו שזכו לה הרשעים שמתו במצרים בהסתר אלא ביקש להמיתם בפרהסיא ובפרסום גדול

ללדת ורחמה צר. ורק בכוח נחש הדרקון שמכיש אותה, היא מצליחה ללדת (ב"ב ט"ז, ב'). נראה שהוא בא להורגה בהכשה, אך לא כן הוא, לטובתה ולפתיחת רחמה, ובכדי לגאול אותה מחבלי הלידה המייסרים, הוא בא.

ובתשובותיו כתב (שו"ת חתם סופר ו', נ"ט) "כידוע, לכל יעקב יש לבן שנלחם בו". על כל ראש ישיבה ומנהיג עדה, קמים אנשים נגדו, אך כל תפקידם כדי לנשאו ולרוממו.

אם אכן נעצור ממרוץ חיינו, אשר הוא "כסוס שוטף במלחמה" (ירמיהו ח', ו') וניתן אל לבנו להתבונן, מיד נבחין בנסים העצומים האופפים אותנו ושירה תמלא את פינו בכל עת.

וכן נראה מציווי התורה בקרבן הפסח 'וכל בן נכר לא יאכל בו', והרי 'בן נכר' היינו משומד (כדאיתא בתרגום שם), הרי דהיו שם משומדים, ולזה פירש רש"י שהרשעים שמתו בשלשת ימי האפילה, היינו אותם הרשעים שלא היו רוצים לצאת. ויש לומר הביאור בזה, דהנה בישעיה כ"ו כתיב 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים'. ופירש רש"י שם, פתחו שערי ירושלם, ויבא לתוכה גוי צדיק ששמר וצפה בגלותו ימים רבים לאמונתו של הקדוש ברוך הוא, שיקיים הבטחתו שהבטיח על פי נביאיו לגאלם, ע"כ. והיינו שהגאולה העתידה תהיה רק למי שהאמין בהבטחת הגאולה והמתין וציפה לה. וכן הוא מבואר בלשון הכתוב בישעיה כ"ה - 'ואמר ביום ההוא הנה אלקיני זה קוינו לו ויושיענו', הרי שאותם שיהיו שם, יהיו אלה שקיוו לו, ויוכלו

ומפרשים חז"ל בילקוט שמעוני (שמות רמז קס"ב) 'ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (שמות א ח) אמר רבי אבא בר כהנא וכי מלך חדש היה, אלא שחידש עליהם גזירות של פורענות. ד"א הוא היה פרעה הראשון אלא שאמרו לו (-המצרים) בא ונזדווג לאומה זו (-בא ונשעבד אותם) אמר להם עד עכשיו היינו משלהן ואנו מזדווגין להן אילולי יוסף לא היה לאותן אנשים ידים ואתם מזדווגין להם? (-פרעה מוכיח את עמו ומנסה למנוע אותם מלגעת ולשעבד את ישראל, שהרי כל הטוב והשפע שהושפעו על ארץ מצרים באו בזכות יוסף שניהל את מצרים באופן מושלם, הציל את כל האנשים שבה מחרפת רעב, ורומם אותה לעושר ושגשוג. ולכן כהכרת תודה וטובה ליוסף דורש פרעה מהעם המצרי להימנע מלגעת בבני משפחתו ובצאצאיהם). מיד הורידוהו מכסאו ג' חדשים, כיון שראה כן אמר להם כל מה שאתם אומרים אני שומע לכם לפיכך ויקם מלך חדש'.

פרעה מלך מצרים זוכר את יוסף ומכיר לו טובה ועל כן מנסה למנוע מעמו לשעבד את ישראל, אולם המצרים התנגדו ואף נקטו בצעד קיצוני ויוצא דופן והורידו את פרעה מכסא מלכותו שלשה חדשים והכל כדי לאלץ אותו להסכים לדעתם ולשעבד את ישראל.

וא"כ רואים שכאשר עמו רצו הם ידעו למחות ומה ואף להורידו ממלכותו וכאן הם רק אומרים יפה שלח את האנשים כנראה שזה לא באמת חשוב להם

למען ישמעו ויראו ואכן ההזדמנות המתאימה נקרתה בהמשך במעשה קרח ועדתו אז נבלעו דתן ואבירם באדמה וקיבלו את העונש המגיע להם על שנים ארוכות של מחלוקת מיותרת של רוע לשם רוע בלבד

כמו שמצינו כיו"ב בהמן שה' גידלו כדי להענישו עונש גדול ורבינו החיד"א בספרו נחל אשכול (אסתר ג א) ביאר 'שאחר שהמן דיבר שטנה על ביהמ"ק, אמר הקב"ה אגדלנו ואנקם ממנו, שאז יוכר ועושה רושם והוא מצטער יותר, וסמך ענינו לתליית בגתן ותרש לומר דגדילת המן שוה לתליית בגתן שלכך נתגדל'.

ורואים עד כמה האדם צריך לחשוש שמא לרעתו ניתנה לו הגדולה, ולא להתחבר אליה כי מי יודע מי היא תלך ממנו. משא"כ המן היה מחובר אליה וזה הפריע לו.

לכאן ה' לא הכביד את לב עבדי פרעה

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את ליבו ואת לב עבדיו וכו' (י,א)
והקשה ר' איזיק אוזבנד בספרו לקח דעת ותימה דהא לא הוכבד לב עבדיו במכה זו שהרי עבדיו אמרו 'ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה לנו זה למוקש שלח את האנשים' (להלן פסוק ז). ע"ש.

אלא נראה לומר שההגיון אומר שאם הם כל כך סבלו מבנ"י היו צריכים לכפות על פרעה לשלחם ואם לא היו עושים מהפכה בכל הארץ עד שישחרר ומה שרק ביקשו די יפה זה מפני שהקב"ה הכביד את ליבם וכמו שמצינו במדרש עה"פ ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף.

פרשת בא

בריצה, הילד אשר רץ קדימה לתוך החצר, נתקע במדרגיה, נפל על הארץ ופצע את מצחו.

אשתי נכנסה הביתה בריצה, וצעקה בבהלה: מאיר'קע נפל על ריצפת החצר האדומה [ריצפת החצר של ר' שלום היתה בעלת מרצפות אדומות], וניגר ממנו דם רב, בא נרוץ עימו לרופא. רעייתי לקחה מגבת, סיפר ר' שלום, ספגה אותה במים, יצאנו החוצה, הרמתי את הילד על זרועותי, כשאשתי לוחצת על מקום החור וכך התחלנו ללכת במהירות לעבר ביתו של החובש בפאתי שערי חסד.

ממרחק ראינו את הסבתא של הילד, אשה נכבדה ויקרה מתושבי שערי חסד. שתקנו, לא צעקנו לעברה מאומה.

הסבתא שהיתה אשה חכמה הבחינה מיד ממרחק שר' שלום ואשתו רצים עם ילד על הידים ותיכף ומיד קראה לעברינו קריאת עידוד - ה' יעזור לא נורא, זה יעבור. שתקנו.

התקרבנו לסבתא ואז הבחינה כבר, שהילד המכוסה מוכר לה...

הוסיפה וחזרה שוב, אך בשפה רפה ובאיפוק: לא נורא, ה' יעזור.

הגענו סמוך לרגליה, אוי, אז ראתה שזה נכדה. חיש מהר שכחה מכל ה'נחמות' ותוך רגע פתחה בצווחה - מאיר'קע מאיר'קע! גיוואלד!

ומה היה ההמשך? שאל ר' שלום והשיב: יצאו כל השכנות בבהלה, הסתכלו ואמרו - לא נורא, ה' יעזור, זה יעבור, לא להבהל יהיה טוב...

וכן מצינו לפני מכת בכורות שבאו בכורי המצרים להוריהם ואח"כ לפרעה, ואמרו להם שישלחו את בני"י כדי שהם לא ימותו, והם לא הסכימו. אז הרגו בכורי מצרים שישים ריבוא מהוריהם. (מדרש תהילים פרק קלו) וע"ז נאמר בתהילים (קלו י) למכה מצרים בבכוריהם' והריגת המצרים ע"י בניהם הבכורים לפני מכת בכורות נמשכה שבעה ימים (פי' רבינו אפרים שמות יט א) ושוב רואים שכשהיה חשוב להם הם ידעו להביע את עצמם

וכן מבואר בסיפור שהיה מספר הרב שלום שבדרון זצ"ל (קול חוצב עמ' 329-330) עם קום המדינה אהב ר' שלום לכאוב יחד עם שומעי השיעור הקבוע שלו את כאב המדינה המתחדשת. חילול שבת, כפירה ומינות. וכו', מפעם לפעם נכנסו בעלי בתים לשיעור והיו 'מנחמים' אותו - לא כל כך נורא, ה' יעזור. עברו חלפו כמה חדשים.

יום אחד לפני תחילת השיעור ר' שלום שומע התלחשויות כעוסות. מה יש? שואל ר' שלום - אה הם לוקחים מיסים על כל תזוזה - כל קניית לחם כרוכה במס למדינה, מה יהיה פה במדינה הזאת? חייך ר' שלום מלא פיו ואמר להם בלשונם: לא כל כך נורא ה' יעזור, ה' יעזור...

אני רוצה לספר לכם - המשׁיך ר' שלום - מעשה שהיה עימי לפני כמה שנים: שני ילדים תושבי שערי חסד שיחקו ב'סוס ועגלה', ילד אחד - הסוס, כביכול, וחברו מושך בחבל, והם רצים. השניים חלפו ליד חצרי, נכנסו פנימה

פרשת בא

מכאן למדתי מוסר השכל: שאם זה לא מאיר'קע שלי - זה לא נורא...
כשאדם לא מרגיש שחילול שבת זה המאיר'קע שלו, הוא מתנחם - ה' יעזור- אבל כשהמיסים הם המאיר'קע שלי, בועטים וכועסים...
כך בכל תחומי החיים - המאיר'קע שלי. מוסר השכל.